

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

Grade - A
NAAC Re – Accredited III Cycle

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी
उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.

मानवविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System

एम्. ए. मराठी
सत्र तिसरे व चौथे
(शैक्षणिक वर्ष 2022 - 2023 पासून लागू)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Faculty of Humanities
Post Graduate Courses

Under Choice Based Credit System (CBCS)

Summary of Distribution of Credits under CBCS for PG
(w. e. f. 2021-2022)

Type of Course	Sem. I	Sem. II	Sem. III	Sem. IV
Core	12	12	12	12
Skill based / Elective	04	04	04	04
Audit	02	02	02	02
Total Credits	18	18	18	18
Total Credits = 72				
Subject Type	Core	Skill based / Elective	Audit	Total Credits
Credits	48	16	08	72

Course Credit Scheme

Semester	(A) Core Courses			(B) Skill Based/Elective			(C) Audit Courses (No weight age in CGPA)			Total Credits (A+B+C)
	No. of Courses	Credits (T)	Total Credits	No. of Courses	Credits (T)	Total Credits	No. of Courses	Credits (T)	Total Credits	
I	3	4	12	1	4	4	1	2	2	18
II	3	4	12	1	4	4	1	2	2	18
III	3	4	12	1	4	4	1	2	2	18
IV	3	4	12	1	4	4	1	2	2	18

List of Audit Courses (Select any ONE course of Choice from Semester II, III & IV)

Semester I (Compulsory)		Semester II (Choose ONE) Personality & Cultural Development		Semester III (Choose ONE) Technology + Value Added Course		Semester IV (Choose ONE) Professional and Social + Value Added Course	
Course Code	Course Title	Course Code	Course Title	Course Code	Course Title	Course Code	Course Title
AC 101	Practicing Cleanlines	AC 201 (A)	Soft Skills	AC 301 (A)	Computer Skills	AC 401 (A)	Human Rights
		AC 201 (B)	Practicing Sport Activities	AC 301 (B)	Cyber Security	AC 401 (B)	Current Affairs
		AC 201 (C)	Practicing Yoga	AC 301 (C)	Related to Concerned PG Subject	AC 401 (C)	Related to Concerned PG Subject
		AC 201 (D)	Introduction of Indian Music	AC 301 (D)	Related to Concerned PG Subject	AC 401 (D)	Related to Concerned PG Subject

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Faculty of Humanities
Post Graduate Courses
Under Choice Based Credit System (CBCS)
Semester-wise Course Structure of M. A. MARATHI
(w.e.f. A. Y. 2022-2023)

Semester III

Course	Course Type	Course Title	Teaching Hours/ Week			Marks (Total 100)				Credits
			T	P	Total	Internal (CA)		External (UA)		
						T	P	T	P	
PG MAR 301	Core	चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)	4	--	4	40	--	60	--	4
PG MAR 302	Core	वर्णनात्मक भाषाविज्ञान	4	--	4	40	--	60	--	4
PG MAR 303	Core	आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध	4	--	4	40	--	60	--	4
PG MAR 304	Skill based / Elective	(A) लोकसाहित्याची मूलतत्त्वे आणि खान्देशी लोकसाहित्य	4	--	4	40	--	60	--	4
		(B) मध्ययुगीन पद्यरचनांचा अभ्यास	4	--	4	40	--	60	--	4
PG AC 301 (A) / (B) / (C) / (D)	Audit Course	Choose one out of Four Courses from Technology + Value Added Courses								
	PG AC 301 (A)	Computer Skills								
	PG AC 301 (B)	Cyber Security	--	2	2	--	100	--	--	2
	PG AC 301 (C)	पारंपरिक व्याकरण								
	PG AC 301 (D)	ग्रंथव्यवहार: प्रकाशन व विक्री								

Total Credit for Semester III: 18 (T = Theory: 12; Skill Based / Elective: 4; Audit Course: 2)

Semester IV

Course	Course Type	Course Title	Teaching Hours/ Week			Marks (Total 100)				Credits
			T	P	Total	Internal (CA)		External (UA)		
						T	P	T	P	
PG MAR 401	Core	चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)	4	--	4	40	--	60	--	4
PG MAR 402	Core	सामाजिक भाषाविज्ञान	4	--	4	40	--	60	--	4
PG MAR 403	Core	आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज	4	--	4	40	--	60	--	4
PG MAR 404	Skill based / Elective	(A) ख्रिस्ती आणि मुस्लिम मराठी साहित्य	4	--	4	40	--	60	--	4
		(B) संशोधनशास्त्र व शोधनिबंध लेखन	4	--	4	40	--	60	--	4
PG AC 401 (A) / (B) / (C) / (D)	Audit Course	Choose one out of Four Courses from Professional and Social + Value Added Courses								
	PG AC 401 (A)	Human Rights								
	PG AC 401 (B)	Current Affairs	--	2	2	--	100	--	--	2
	PG AC 401 (C)	पथनाट्य: लेखन व सादरीकरण								
	PG AC 401 (D)	भाषा: सर्जनशील उपयोजन								

Total Credit for Semester IV: 18 (T = Theory: 12; Skill Based / Elective: 4; Audit Course: 2)

टीप-

- प्रत्येक सत्रातील ऑडिट कोर्ससाठी शंभर गुणांची परीक्षा महाविद्यालयाच्या स्तरावर घेतली जाईल. सदर परीक्षा ही प्रात्यक्षिक स्वरूपाची असेल. तिचे गुण अंतर्गत परीक्षा (CA) गुण म्हणून ग्राह्य धरले जातील. ऑडिट कोर्ससाठी विद्यापीठ परीक्षा (UA) नसेल.
- ऑडिट कोर्स हा Non CGPA असल्याने त्यात प्राप्त गुण विद्यार्थ्यांच्या गुणपत्रकावर नमूद केले जाणार नाहीत, तर गुणांनुसार प्राप्त ग्रेडचा उल्लेख गुणपत्रकावर असेल.
- विद्यार्थ्यांनी प्रत्येक सत्रातील कोणत्याही एका ऑडिट कोर्समध्ये उत्तीर्ण होणे अनिवार्य आहे.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानवविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System

एम्. ए. मराठी सत्र तिसरे व सत्र चौथे
 (शैक्षणिक वर्ष 2022-23 पासून लागू)

अभ्यासपत्रिका	सत्र तिसरे	सत्र चौथे
अनिवार्य Core (04 Credits)	PG MAR 301 चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)	PG MAR 401 चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)
अनिवार्य Core (04 Credits)	PG MAR 302 वर्णनात्मक भाषाविज्ञान	PG MAR 402 सामाजिक भाषाविज्ञान
अनिवार्य Core (04 Credits)	PG MAR 303 आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध	PG MAR 403 आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज
ऐच्छिक Skill based / Discipline Specific Elective (04 Credits)	PG MAR 304 (A) लोकसाहित्याची मूलतत्त्वे आणि खान्देशी लोकसाहित्य	PG MAR 404 (A) ख्रिस्ती आणि मुस्लिम मराठी साहित्य
	PG MAR 304 (B) मध्ययुगीन पद्यरचनांचा अभ्यास	PG MAR 404 (B) संशोधनशास्त्र व शोधनिबंध लेखन
Audit Course (02 Credits)	Any ONE from- AC 301 (A) Computer Skills AC 301 (B) Cyber Security AC 301 (C) पारंपरिक व्याकरण AC 301 (D) ग्रंथव्यवहार: प्रकाशन व विक्री	Any ONE from- AC 401 (A) Human Rights AC 401 (B) Current Affairs AC 401 (C) पथनाट्य: लेखन व सादरीकरण AC 401 (D) भाषा: सर्जनशील उपयोजन

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

Grade ३ A

NAAC Re - Accredited III Cycle

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

मानवविज्ञान विद्याशाखा

Choice Based Credit System

एम्. ए. मराठी

सत्र तिसरे व चौथे

(शैक्षणिक वर्ष 2022 - 2023 पासून लागू)

अभ्यासपत्रिका क्र. पाच

चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)

सत्र तिसरे

PG MAR 301

चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)

सत्र चौथे

PG MAR 401

चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)

अभ्यासपत्रिका क्र .सहा

भाषाविज्ञान

सत्र तिसरे

PG MAR 302

वर्णनात्मक भाषाविज्ञान

सत्र चौथे

PG MAR 402

सामाजिक भाषाविज्ञान

अभ्यासपत्रिका क्र .सात

आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र तिसरे

PG MAR 303

आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध

सत्र चौथे

PG MAR 403

आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज

अभ्यासपत्रिका क्र .आठ

ऐच्छिक अभ्यासपत्रिका

सत्र तिसरे

PG MAR 304 (A)

लोकसाहित्याची मूलतत्त्वे आणि खान्देशी लोकसाहित्य

सत्र चौथे

PG MAR 404 (A)

ख्रिस्ती आणि मुस्लिम मराठी साहित्य

किंवा

सत्र तिसरे

PG MAR 304 (B)

मध्ययुगीन पद्यरचनांचा अभ्यास

सत्र चौथे

PG MAR 404 (B)

संशोधनशास्त्र व शोधनिबंध लेखन

सत्र तिसरे

Audit Course (Choose any ONE)

PG AC 301 (A) Computer Skills

PG AC 301 (B) Cyber Security

PG AC 301 (C) पारंपरिक व्याकरण

PG AC 301 (D) ग्रंथव्यवहार: प्रकाशन व विक्री

सत्र चौथे

Audit Course (Choose any ONE)

PG AC 401 (A) Human Rights

PG AC 401 (B) Current Affairs

PG AC 401 (C) पथनाट्य: लेखन व सादरीकरण

PG AC 401 (D) भाषा: सर्जनशील उपयोग

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
एम्. ए. मराठी
सत्र तिसरे व चौथे
(शैक्षणिक वर्ष 2022 - 2023 पासून लागू)

सत्र तिसरे
PG MAR 301
चळवळी आणि मराठी साहित्य
(साठोत्तरी कालखंड)
(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. चळवळीची संकल्पना जाणून घेऊन चळवळ व साहित्य यांच्या संबंधाचे आकलन करून घेणे.
2. आंबेडकरी चळवळ, शेतकरी चळवळ, कामगार चळवळ यांच्या वैचारिक भूमिकेबाबत जाणून घेणे.
3. आंबेडकरी चळवळ, शेतकरी चळवळ, कामगार चळवळ यांचे स्वरूप व वाटचाल यांबाबत परामर्श घेणे.
4. आंबेडकरी चळवळ, शेतकरी चळवळ, कामगार चळवळ यांच्या मराठी साहित्यावरील प्रभावाची चर्चा करणे.
5. निवडक प्रातिनिधिक साहित्यकृतींच्या अभ्यासातून ह्या चळवळींच्या साहित्याच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त करून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	चळवळ आणि साहित्य	01	15
	1.1 चळवळ: संकल्पना व स्वरूप		
	1.2 चळवळीचे साहित्यशास्त्र		
	1.3 चळवळ आणि साहित्य: परस्परांनुबंध		

2.	आंबेडकरी चळवळ आणि मराठी साहित्य	01	15
	2.1 आंबेडकरी चळवळ: तत्त्वज्ञान व स्वरूप 2.2 आंबेडकरी चळवळ: आंबेडकरपर्व व आंबेडकरोत्तर पर्व 2.3 मराठी कविता, कथा, आत्मकथन, नाटक व वैचारिक लेखन यांवर आंबेडकरी चळवळीचा पडलेला प्रभाव (प्रमुख लेखक व साहित्यकृती यांच्या अनुषंगाने परामर्श) 2.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास – <ul style="list-style-type: none"> • 'वाटा पळवाटा' (दत्ता भगत, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे) या नाटकाचा अभ्यास 		
3.	शेतकरी चळवळ आणि मराठी साहित्य	01	15
	3.1 शेतकरी चळवळ: तत्त्वज्ञान व स्वरूप 3.2 शेतकरी चळवळीची वाटचाल: साठपूर्व व साठोत्तरी 3.3 मराठी कविता, कथा, कादंबरी, ललितगद्य व वैचारिक लेखन यांवर शेतकरी चळवळीचा पडलेला प्रभाव (प्रमुख लेखक व साहित्यकृती यांच्या अनुषंगाने परामर्श) 3.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास - <ul style="list-style-type: none"> • 'वीजेने चोरलेले दिवस' (संतोष जगताप, दर्या प्रकाशन, पुणे) या कादंबरीचा अभ्यास 		
4.	कामगार चळवळ आणि मराठी साहित्य	01	15
	4.1 कामगार चळवळ: तत्त्वज्ञान व स्वरूप 4.2 कामगार चळवळीची वाटचाल 4.3 मराठी कविता, कादंबरी, नाटक व वैचारिक लेखन यांवर कामगार चळवळीचा पडलेला प्रभाव (प्रमुख लेखक व साहित्यकृती यांच्या अनुषंगाने परामर्श) 4.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास – <ul style="list-style-type: none"> • 'हॉटेल माझा देश' (धम्मपाल रत्नाकर, समृद्धी प्रकाशन, कोल्हापूर) या कवितासंग्रहाचा अभ्यास 		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		04	60

• **साध्ये –**

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. चळवळीची संकल्पना समजेल आणि चळवळ व साहित्य यांच्या संबंधाचे आकलन होईल.
2. आंबेडकरी चळवळ, शेतकरी चळवळ, कामगार चळवळ यांच्या वैचारिक भूमिका सुस्पष्ट होतील.

3. आंबेडकरी चळवळ, शेतकरी चळवळ, कामगार चळवळ यांचे स्वरूप व वाटचाल समजेल.
4. आंबेडकरी चळवळ, शेतकरी चळवळ, कामगार चळवळ यांच्या मराठी साहित्यावरील प्रभाव ध्यानात येईल.
5. निवडक प्रातिनिधिक साहित्यकृतीच्या अभ्यासातून ह्या चळवळींच्या साहित्याच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ-

1. आमुख, वसंत आबाजी उहाके, वाङ्मयीन संज्ञा-संकल्पना कोश – संपा. प्रभा गणोरकर व इतर, भटकळ फाँडेशन, मुंबई.
2. १९६० नंतरची सामाजिक परिस्थिती आणि साहित्यातील नवे प्रवाह – आनंद यादव, मेहता, पुणे.
3. साहित्याचा अवकाश – नागनाथ कोत्तापल्ले, स्वरूप, औरंगाबाद.
4. साहित्याचे समाजशास्त्र - श्रुती वडबगाळकर, डायमंड, पुणे.
5. वाङ्मयीन दृष्टिकोन आणि चळवळी – संपा. सुमती लांडे, शब्दालय, श्रीरामपूर.
6. साहित्य आणि समाज (प्रा. गो. मा. पवार गौरवग्रंथ) – संपा. नागनाथ कोत्तापल्ले व इतर, प्रतिमा, पुणे.
7. सामाजिक परिवर्तन आणि मराठी साहित्य – संपा. र. बा. मंचरकर, पद्मगंधा, पुणे.
8. आधुनिक मराठी साहित्य आणि सामाजिकता – संपा. मृणालिनी शहा, विद्यागौरी टिळक, पद्मगंधा, पुणे.
9. साठोत्तरी मराठी वाङ्मयातील प्रवाह – शरणकुमार लिंबाळे, दिलीपराज, पुणे.
10. साठोत्तरी साहित्यप्रवाह भाग १,२ – प्रल्हाद लुलेकर, सायन, पुणे.
11. साहित्यातील नवे प्रवाह – माधव पुटवाड, बळिवंश, नांदेड.
12. सामाजिक चळवळी आणि वर्तमान आव्हाने – संपा. प्रकाश दुकळे, नागनालंदा, इस्लामपूर.
13. खानदेशातील समाजप्रबोधनाची चळवळ (१९००-१९५०) – भीमराव ना. पाटील, प्रकाशक: भूषण भी. पाटील, पाचोरा.
14. चळवळी आणि साहित्य (प्रा. एकनाथ जाधव गौरवग्रंथ) – मोतीराम कटारे, गोदा, औरंगाबाद.
15. आंबेडकरी चळवळ आणि साहित्य – यशवंत मनोहर, अभय प्रकाशन, नागपूर.
16. दलित चळवळ आणि साहित्य – कृष्णा किरवले, प्रतिमा, पुणे.
17. दलित साहित्य: एक अभ्यास – संपा. अर्जुन डांगळे. म. रा. सा. सं. मं., मुंबई.
18. निळी पहाट – रा. ग. जाधव, श्रीविद्या, पुणे.
19. दलित साहित्य: वेदना आणि विद्रोह – भालचंद्र फडके, श्रीविद्या, पुणे.
20. आंबेडकरवादी मराठी साहित्य – यशवंत मनोहर, परिमल, औरंगाबाद.
21. दलित साहित्य: उद्गम आणि विकास – योगेंद्र मेश्राम, श्री मंगेश, नागपूर.
22. दलित आत्मकथन: स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये – मनोहर जाधव, सुविद्या, पुणे.

23. दलित साहित्याचा इतिहास – म. सु. पगारे, प्रशांत, जळगाव.
24. फुले आंबेडकरी चळवळ आणि साहित्य चिंतन – मोतीराम कटारे
25. साहित्य लोक, ग्रामीण व दलित - म. सु. पगारे, दिलीपराज, पुणे.
26. ग्रामीण-दलित साहित्याचा अनुबंध – संपा. म. सु. पगारे, प्रशांत, जळगाव.
27. ग्रामीण-दलित साहित्य (चळवळ आणि समीक्षा) – मधुकर मोकाशी, स्नेहवर्धन, पुणे.
28. साहित्याचे निकष बदलावे लागतील – शरणकुमार लिंबाळे, दिलीपराज, पुणे.
29. आंबेडकरी साहित्यातील जीवनमूल्ये – अशोक इंगळे, शब्दालय, श्रीरामपूर.
30. नव्वदोत्तर आंबेडकरी कवितेची समीक्षा – अशोक इंगळे, शब्दालय, श्रीरामपूर.
31. निरूपक (मोतीराम कटारे गौरवग्रंथ) – संपा. जी. के. ऐनापुरे व अन्य, सहित प्रकाशन, गोवा.
32. शेतकरी चळवळ
<https://gangadharmute.wordpress.com/category/%E0%A4%B8%E0%A4%BE%E0%A4%B9%E0%A4%BF%E0%A4%A4%E0%A5%8D%E0%A4%AF-%E0%A4%9A%E0%A4%B3%E0%A4%B5%E0%A4%B3/>
33. <http://www.baliraja.com/ssc>
34. महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळ – श्रीकांत सोळुंके, बी. रघुनाथ प्रकाशन, परभणी.
35. भूमी आणि भूमिका – भास्कर चंदनशिव, साकेत, औरंगाबाद.
36. शेतकरी आंदोलन – रमेश पाध्ये, एल्गार प्रकाशन, मुंबई.
37. शेतकरी कामगार पक्षाचे राजकारण – जगन फडणीस, अजब, कोल्हापूर.
38. अंगारवाटा...शोध शरद जोशींचा – भानू काळे, ऊर्मी प्रकाशन, पुणे.
39. शेतकरी संघटना: विचार आणि कार्यपद्धती – शरद जोशी, शेतकरी प्रकाशन, अलिबाग.
40. शेतकरी संघटना आणि मराठी साहित्याचे अनुबंध – ज्ञानदेव राऊत, गणगोत प्रकाशन, देगलूर.
41. ग्रामीण साहित्य: स्वरूप आणि समस्या – आनंद यादव, मेहता, पुणे.
42. ग्रामीण वाङ्मयाचा इतिहास – संपा. चंद्रकुमार नलगे, सुरेश एजन्सी, पुणे.
43. ग्रामीण वाङ्मयाचा इतिहास – संपा. रामचंद्र काळुंखे, कैलाश, औरंगाबाद.
44. ग्रामीण साहित्य चळवळ आणि आम्ही – संपा. वासुदेव मुलाटे, स्वरूप, औरंगाबाद.
45. मराठी ग्रामीण कादंबरी – रवींद्र ठाकूर, मेहता, पुणे.
46. ग्रामीण कादंबरी: आकलन आणि विश्लेषण – रामचंद्र काळुंखे, कैलाश, औरंगाबाद.
47. नव्वदोत्तरी मराठी ग्रामीण साहित्य – संपा. लीलावती देवरे व इतर, प्रशांत, जळगाव.
48. भारतातील कामगार चळवळ – सुकोमल सेन, नागरी सेवा प्रबोधिनी
49. भारतीय कामगार चळवळीचे जनक: नारायण मेघाजी लोखंडे, मनोहर कदम, म. फुले समता प्रतिष्ठान, अक्षर प्रकाशन, मुंबई.
50. कामगार साहित्य: दहा भाषणे – संपा. नारायण सुर्वे, महाराष्ट्र कामगार कल्याण मंडळ, मुंबई.
51. मार्क्सवाद आणि मराठी साहित्य – वि. स. जोग, विजय, नागपूर.

52. कविता श्रमाची – संपा. नारायण सुर्वे, महाराष्ट्र कामगार कल्याण मंडळ प्रकाशन, मुंबई.
53. कामगार कवितेतील सामाजिक जाणिवा - दिलीप पुंडलिक पवार, सुगावा, पुणे.
54. 'श्रमसंस्कृती आणि गेल्या पंचवीस वर्षातील मराठी कविता' (लेख), कविता: संदर्भ आणि दृष्टिकोन, आशुतोष पाटील, अक्षरवाङ्मय, पुणे.
55. आधुनिक शाहिरी आणि कामगार रंगभूमी – रमेशचंद्र पाटकर, कॉ. गोविंद पानसरे अमृतमहोत्सव समिती, कोल्हापूर.
56. दत्ता भगत यांची नाटके – शैलेश त्रिभुवन, पॅपिलॉन, पुणे.
57. दलित नाटक आणि दत्ता भगत यांचे नाट्यविश्व – शिवदास शिरसाठ, कैलाश, औरंगाबाद.
58. वाटा पळवाटा: कलन आणि आकलन – संपा. मधुकर राहेगावकर, कैलाश, औरंगाबाद.
59. 'वीजेने चोरलेले दिवस' (<https://maharashtratimes.com/editorial/samwad/dr-kailas-daund-review-on-vijene-chorlele-divas-novel-by-santosh-jagtap/articleshow/79090276.cm>)
60. 'वीजेने चोरलेले दिवस' (<https://maharashtratimes.com/editorial/samwad/nitin-vaidya-book-review-on-vijene-chorlele-divas-by-santosh-jagtap/articleshow/79703814.cms>)
61. 'चिरंतन मूल्यांचा जिताजागता अनुभव – हॉटेल माझा देश' (लेख) – सतीश बडवे, संवादिनी, महाराष्ट्र फाँडेशन मराठी साहित्य पुरस्कार स्मरणिका, २००६ – संपा. सतीश काळसेकर, केशव गोरे स्मारक ट्रस्ट, मुंबई.
(https://maharashtrafoundationawards.com/Maftawrds/wp-content/uploads/2020/01/Sanvadini_2006_Final.pdf)

सत्र चौथे

PG MAR 401

चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)

(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. आदिवासी चळवळ, भटक्या विमुक्तांची चळवळ, विस्थापितांची चळवळ, अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ यांच्या वैचारिक भूमिकेबाबत जाणून घेणे.
2. आदिवासी चळवळ, भटक्या विमुक्तांची चळवळ, विस्थापितांची चळवळ, अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ यांचे स्वरूप व वाटचाल यांबाबत परामर्श घेणे.
3. आदिवासी चळवळ, भटक्या विमुक्तांची चळवळ, विस्थापितांची चळवळ, अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ यांच्या मराठी साहित्यावरील प्रभावाची चर्चा करणे.
4. निवडक प्रातिनिधिक साहित्यकृतीच्या अभ्यासातून ह्या चळवळींच्या साहित्याच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त करून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	आदिवासी चळवळ आणि मराठी साहित्य	01	15
	1.1 आदिवासी चळवळ: तत्त्वज्ञान व स्वरूप 1.2 आदिवासी चळवळीची वाटचाल: साठपूर्व व साठोत्तरी 1.3 मराठी कविता, कादंबरी व आत्मचरित्र यांवर आदिवासी चळवळीचा पडलेला प्रभाव (प्रमुख लेखक व साहित्यकृती यांच्या अनुषंगाने परामर्श) 1.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास - <ul style="list-style-type: none"> • 'आदिवासी साहित्य आणि अस्मितावेध - भुजंग मेश्राम' (संपा. प्रफुल्ल शिलेदार, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई) या पुस्तकातील लेख क्र. १ ते ८ यांचा अभ्यास 		
2.	भटक्या विमुक्तांची चळवळ आणि मराठी साहित्य	01	15
	2.1 भटक्या विमुक्तांची चळवळ: तत्त्वज्ञान व स्वरूप 2.2 भटक्या विमुक्तांच्या चळवळीची वाटचाल 2.3 मराठी कविता, कादंबरी व आत्मचरित्र यांवर भटक्या विमुक्तांच्या चळवळीचा पडलेला प्रभाव (प्रमुख लेखक व साहित्यकृती यांच्या अनुषंगाने परामर्श) 2.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास - <ul style="list-style-type: none"> • 'गोठण' (रावजी राठोड, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर) या कादंबरीचा अभ्यास 		
3.	विस्थापितांची चळवळ आणि मराठी साहित्य	01	15
	3.1 विस्थापितांची चळवळ: तत्त्वज्ञान व स्वरूप 3.2 विस्थापितांच्या चळवळीची वाटचाल 3.3 मराठी कविता, कादंबरी व अन्य लेखन यांवर विस्थापितांच्या चळवळीचा पडलेला प्रभाव (प्रमुख लेखक व साहित्यकृती यांच्या अनुषंगाने परामर्श) 3.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास - <ul style="list-style-type: none"> • 'असो आता चाड' (संदीप शिवाजीराव जगदाळे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई) या कवितासंग्रहाचा अभ्यास 		
4.	अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ आणि मराठी साहित्य	01	15
	4.1 अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ: तत्त्वज्ञान व स्वरूप 4.2 अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळीची वाटचाल 4.3 मराठी ललित साहित्य व वैचारिक लेखन यांवर अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळीचा पडलेला प्रभाव (प्रमुख लेखक व साहित्यकृती यांच्या अनुषंगाने परामर्श)		

	4.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास - • 'ढोलताशे' (चं. प्र. देशपांडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई) या नाटकाचा अभ्यास		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	04	60

• साध्ये –

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. आदिवासी चळवळ, भटक्या विमुक्तांची चळवळ, विस्थापितांची चळवळ, अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ यांच्या वैचारिक भूमिकेची सुस्पष्ट कल्पना येईल.
2. आदिवासी चळवळ, भटक्या विमुक्तांची चळवळ, विस्थापितांची चळवळ, अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ यांचे स्वरूप व वाटचाल दृष्टी प्राप्त होईल.
3. आदिवासी चळवळ, भटक्या विमुक्तांची चळवळ, विस्थापितांची चळवळ, अंधश्रद्धा निर्मूलन चळवळ यांच्या मराठी साहित्यावरील प्रभावाचे स्वरूप ध्यानात येईल.
4. निवडक प्रातिनिधिक साहित्यकृतीच्या अभ्यासातून ह्या चळवळींच्या साहित्याच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ-

1. आदिवासी चळवळ स्वरूप आणि दिशा – दीपक गायकवाड, सुगावा, पुणे.
2. आदिवासी मराठी साहित्य: स्वरूप आणि समस्या – संपा. प्रमोद मुनघाटे, प्रतिमा, पुणे.
3. महाराष्ट्रातील आदिवासी मराठी साहित्य: एक शोध – माहेश्वरी गावीत, दास्ताने रामचंद्र आणि कंपनी, पुणे.
4. आदिवासी साहित्य: दिशा व दर्शन – विनायक तुमराम, स्वरूप, औरंगाबाद.
5. आदिवासी कवितेचा उषःकाल आणि सद्यःस्थिती – तुकाराम रोंगटे, संस्कृती, पुणे.
6. आदिवासी संस्कृती, भाषा आणि साहित्य – पुष्पा गावीत, प्रशांत, जळगाव.
7. आदिवासी मराठी साहित्य: एक अभ्यास – ज्ञानेश्वर वाल्हेकर, स्वरूप, औरंगाबाद.
8. मराठी आदिवासी साहित्य – अमर कांबळे, निर्मिती संवाद, कोल्हापूर.
9. आदिवासी साहित्य नियतकालिकातील – तुकाराम रोंगटे, डिंपल, मुंबई.
10. आदिवासी साहित्य: चिंतन आणि चिकित्सा – तुकाराम रोंगटे, दिलीपराज, पुणे.
11. आदिवासी साहित्य विविधांगी आयाम - माहेश्वरी गावीत, चिन्मय, औरंगाबाद.
12. 'आदिवासी साहित्य आणि अस्मितावेध – भुजंग मेश्राम'
<https://maharashtratimes.com/editorial/samwad/preface-of-book/articleshow/34259440.cms>
13. विमुक्तांचे स्वातंत्र्य (दोन विशेषांक) – परिवर्तनाचा वाटसरु, १ ते १५ व १६ ते ३० सप्टेंबर २०१७.

14. महाराष्ट्रातील भटके-विमुक्तः सद्यःस्थिती आणि आव्हाने – संपा. अनिल सपकाळ, नारायण भोसले, सायन, पुणे.
15. भटक्या विमुक्तांचे साहित्य आणि इतर लेख – सरला गोरे, गोदा, औरंगाबाद.
16. भटक्या विमुक्तांची आत्मकथने – द्रौपदी पंदिलवार, गोदा, औरंगाबाद.
17. वडार संस्कृती आणि साहित्य – सीमा चावरे, गोदा, औरंगाबाद.
18. अंधारवाटा – संपा. श्रीकांत मुद्दे, प्रवर्तन पब्लिकेशन्स, लातूर.
19. भटक्या विमुक्तांचे स्वातंत्र्य - लक्ष्मण गायकवाड
20. विमुक्तायन – लक्ष्मण माने, यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई.
21. गोर बंजारा इतिहास आणि लोकजीवन – आत्माराम कनीराम राठोड, गोरवट प्रकाशन, मोहा (द), पुसद.
22. परिघाबाहेर – लक्ष्मण गायकवाड, सकाळ प्रकाशन, पुणे.
23. भटक्या विमुक्तांचे अंतरंग – रामनाथ चव्हाण
24. भटक्या विमुक्त जमाती आणि त्यांचे प्रश्न – शंकरराव खरात, सुगावा, पुणे.
25. भटक्या विमुक्त जमाती (एक ऐतिहासिक मागोवा) – लक्ष्मण माने, 'हाकारा' त्रैमासिक जानेवारी ते मार्च १९८७, पृ. १०.
26. भटक्या विमुक्तांची कादंबरी – सरला गोरे, गोदा, औरंगाबाद.
27. पुनर्वसनाचे प्रश्न – आशा दामले
28. विस्थापन आणि विकास प्रकल्प (मराठी विश्वकोश) – राहुल पैठणकर
(<https://marathivishwakosh.org/49229/>)
29. विकासाचे विषम वाटप हेच संघर्षाचे कारण – नितीन बिरमल, महाराष्ट्र टाईम्स
(<https://maharashtratimes.com/editorial/ravivar-mata/-/articleshow/9595790.cms>)
30. मेधा पाटकरः नर्मदा संघर्ष – दीपक चैतन्य
31. मोठी धरणे पर्यावरणीय व आर्थिक दुष्परिणाम – पराग चोळकर, परिसर, पुणे.
32. लढा नर्मदेचा - नंदिनी ओझा
33. नद्या आणि जनजीवनः नर्मदा खोऱ्यातील लोकांच्या संघर्षाचा ऐतिहासिक दस्तावेज – संजय संगवई
34. सर्वहारांच्या वेदना – उत्तम कांबळे, सकाळ सप्तरंग पुरवणी
(<https://www.esakal.com/saptarang/marathi-news-sakal-saptarang-esakal-uttam-kamble-48341>)
35. महाराष्ट्रातील विस्थापित आणि मराठी कादंबरी – संजय नगरकर, स्नेहवर्धन, पुणे.
36. 'असो आता चाड' – हंसराज जाधव, अक्षरनामा ई-पोर्टल
(https://www.aksharnama.com/client/article_detail/3633)
37. 'असो आता चाड' – महेंद्र कदम (https://bhoomi7255.blogspot.com/2020/04/blog-post_69.html)
38. विस्थापितांचे शोकगीतः 'असो आता चाड' (लेख), समकालीन मराठी कविताः सांस्कृतिक परिप्रेक्ष्य, गोविंद काजरेकर, अक्षरवाङ्मय, पुणे.
39. 'असो आता चाड', केशव खटिंग, मुराळी
40. अंधश्रद्धाः प्रश्नचिन्ह आणि पूर्णविराम – नरेंद्र दाभोलकर

41. अंधश्रद्धा विनाशाय – नरेंद्र दाभोलकर, राजहंस, पुणे.
42. ऐसे कैसे झाले भोंदू – नरेंद्र दाभोलकर
43. विचार तर कराल – नरेंद्र दाभोलकर, राजहंस, पुणे.
44. तिमिरातुनी तेजाकडे - नरेंद्र दाभोलकर, राजहंस, पुणे.
45. श्रद्धा-अंधश्रद्धा - नरेंद्र दाभोलकर, राजहंस, पुणे.
46. डॉ. नरेंद्र दाभोलकर: व्यक्ती आणि विचार – राजेखान शानेदिवाण, अक्षर दालन, कोल्हापूर.
47. अंधश्रद्धा निर्मूलन ते विवेकवादी मानवता, लोकसत्ता
(<https://www.loksatta.com/vishesh-news/maharashtra-andhashraddha-nirmoolan-samiti-mpg-94-1943553/>)
48. अंधश्रद्धा निर्मूलनाचा वैज्ञानिक दृष्टिकोन, सामना
(<https://www.saamana.com/article-on-superstition/>)
49. अंधश्रद्धा निर्मूलन वार्तापत्राचे अंक (<https://anisvarta.co.in/>)
50. ‘ढोलताशे’ नाटकाची सॉफ्ट कॉपी उपलब्ध
(<http://www.champralekhan.com/pdf/natake/dholt-PU.pdf>)
51. ‘ढोलताशे’
(<https://www.loksatta.com/lokrang-news/marathi-palys-in-1990-dholtashe-1074181/>)
52. ‘ढोलताशे’: उत्सवी उन्मादाची विलक्षण रंजक खिल्ली
(<https://www.loksatta.com/manoranjan-news/dhol-tashe-play-1217305/>)

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
एम्. ए. मराठी
सत्र तिसरे व चौथे
(शैक्षणिक वर्ष 2022 - 2023 पासून लागू)

सत्र तिसरे
PG MAR 302
वर्णनात्मक भाषाविज्ञान
(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. आधुनिक भाषाविज्ञानातील मूलभूत संकल्पना समजून घेणे.
2. प्रमुख भाषाभ्यास पद्धती व इतर अभ्यासक्षेत्रे यांबाबत जाणून घेणे.
3. वर्णनात्मक भाषाविज्ञानातील स्वनविचार व रूपविचार यांचा अभ्यास करणे.
4. वर्णनात्मक भाषाविज्ञानातील वाक्यविचार व अर्थविचार यांचा अभ्यास करणे.
5. ध्वनिपरिवर्तन व अर्थपरिवर्तन यांची कारणे व प्रकार यांबाबत जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	भाषाविज्ञान: भाषाभ्यास पद्धती व इतर अभ्यासक्षेत्रे	01	15
	1.1 भाषाभ्यासाची आवश्यकता व स्वरूपविशेष 1.2 भाषाभ्यास पद्धती: ऐतिहासिक, वर्णनात्मक, तौलनिक, सामाजिक 1.3 भाषाविज्ञान व इतर अभ्यासक्षेत्रे: शैलीविज्ञान, कोशविज्ञान, मनोविज्ञान, मानववंशविज्ञान 1.4 मूलभूत संकल्पना: भाषिक व्यवस्था (Langue) व भाषिक परिवर्तन (Parole) – सोस्यूर, भाषिक क्षमता (Competence) व भाषिक प्रयोग (Performance) – चॉम्स्की, वाचिक वर्तन – ब्लूमफिल्ड		

2.	वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप (स्वन व रूपविचार) 2.1 स्वनविचारः <ul style="list-style-type: none"> स्वननिर्मिती (उच्चारणस्थानावर व प्रयत्नांवर आधारलेले स्वन) आणि वागेंद्रियाची रचना व कार्य स्वन-स्वनिम-स्वनांतरः संकल्पना व स्वरूपविशेष स्वनिमनिश्चितीची तत्त्वे (पूरक विनियोग, वैकल्पिक विनियोग, वैधर्म्ययुक्त विनियोग) स्वनिमाचे प्रकार (वर्गीकरण) – अल्पतमयुग्म, खंडयुक्त, खंडाधिष्ठित, स्वरस्वनिम व व्यंजनस्वनिम 2.2 रूपिमविचारः <ul style="list-style-type: none"> रूपिका-रूपिम-रूपिकांतरः संकल्पना व स्वरूपविशेष रूपिमांचे प्रकार (आशयबोधक, कार्यकर, बद्ध, मिलन, अनन्यसाधारण) स्वनिमाश्रयी व रूपिमाश्रयी रूपिकांतरे, शून्य रूपिकांतर 	01	15
3.	वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप (वाक्य व अर्थविचार) 3.1 वाक्यविचारः <ul style="list-style-type: none"> वाक्यविचाराचे स्वरूपः शब्दबंध, उपवाक्य, वाक्य रचना, रचनांचे प्रकार व प्रथमोपस्थित संघटक प्रथमोपस्थित संघटक पद्धतीने वाक्यविश्लेषण 3.2 अर्थविचारः <ul style="list-style-type: none"> अर्थविचाराचे स्वरूपः अर्थाचे स्वरूप व व्याख्या अर्थनिष्पत्ती, अर्थनिर्धारण, अर्थसंयोग अर्थाचे प्रकार (सहज अर्थ, साहचर्यपर अर्थ, शैलीगत अर्थ, भावपर अर्थ) 	01	15
4.	भाषिक परिवर्तन 4.1 भाषिक परिवर्तनाचे स्वरूप 4.2 ध्वनिपरिवर्तनः <ul style="list-style-type: none"> ध्वनिपरिवर्तनाची कारणे ध्वनिपरिवर्तनाचे प्रकार 4.3 अर्थपरिवर्तनः <ul style="list-style-type: none"> अर्थपरिवर्तनाची कारणे अर्थपरिवर्तनाचे प्रकार 	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		04	60

• साध्ये —

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. आधुनिक भाषाविज्ञानातील मूलभूत संकल्पना समजतील.
2. प्रमुख भाषाभ्यास पद्धती व इतर अभ्यासक्षेत्रे यांबाबत सुस्पष्ट कल्पना येईल.
3. वर्णनात्मक भाषाविज्ञानातील स्वनविचार व रूपविचार यांचा सूक्ष्म अभ्यास करता येईल.
4. वर्णनात्मक भाषाविज्ञानातील वाक्यविचार व अर्थविचार यांचा सूक्ष्म अभ्यास करता येईल.
5. ध्वनिपरिवर्तन व अर्थपरिवर्तन यांची कारणे व प्रकार यांबाबत माहिती मिळेल.

• संदर्भग्रंथ-

1. आधुनिक भाषाविज्ञान — संपा. कल्याण काळे, अंजली सोमण, प्रतिमा, पुणे.
2. सुबोध भाषाशास्त्र — प्र. न. जोशी, स्नेहवर्धन, पुणे.
3. भाषाशास्त्रविचार — र. बा. मंचरकर, युनिव्हर्सल, कोल्हापूर.
4. भाषा आणि भाषाशास्त्र - श्री. न. गजेंद्रगडकर, व्हीनस, पुणे.
5. आधुनिक भाषाविज्ञान: सिद्धांत आणि उपयोजन — मिलिंद मालशे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
6. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान — लीला गोविलकर, आरती, डोंबिवली.
7. भाषा: इतिहास आणि भूगोल — ना. गो. काललेकर, मौज, मुंबई.
8. वैखरी: भाषा आणि भाषाव्यवहार — अशोक रा. केळकर, स्नेहवर्धन, पुणे.
9. भाषाविज्ञान: वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक — संपा. मालशे, इनामदार, सोमण, संजय, पुणे.
10. सुलभ भाषाविज्ञान — द. दि. पुंडे, स्नेहवर्धन, पुणे.
11. भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा — अनिल गवळी, हिरण्यकेशी, कोल्हापूर.
12. मराठीचे वर्णनात्मक भाषाविज्ञान — महेंद्र कदम, स्नेहवर्धन, पुणे.
13. अभिनव भाषाविज्ञान — गं. ना. जोगळेकर, सुविचार, पुणे.
14. सुलभ भाषाविज्ञान व व्याकरण — व्ही. एन. पाटील
15. मराठीचा भाषिक अभ्यास — मु. श्री. कानडे, श्रीविद्या, पुणे.
16. मराठी भाषेचा आर्थिक संसार — अशोक रा. केळकर, मराठवाडा साहित्य परिषद, औरंगाबाद.

सत्र चौथे
PG MAR 402
सामाजिक भाषाविज्ञान
(श्रेयांक – चार)

• **उद्दिष्टे -**

1. सामाजिक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप व या अभ्यासशाखेची व्याप्ती जाणून घेणे.
2. सामाजिक भाषाविज्ञानातील मूलभूत संकल्पना अवगत करणे.
3. सामाजिक-सांस्कृतिक दृष्ट्या निर्माण होणाऱ्या भाषिक भेदांचे स्वरूप ध्यानात घेणे.
4. बोलीविज्ञान ही संकल्पना जाणून घेऊन मराठीच्या प्रमुख बोलींचा परिचय करून घेणे.
5. भाषा व लिपी यांचे संबंध जाणून घेऊन देवनागरी लिपीची स्वरूपवैशिष्ट्ये समजून घेणे.

• **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	सामाजिक भाषाविज्ञान: स्वरूप व व्याप्ती	01	15
	1.1 सामाजिक भाषाविज्ञान: भाषेचा समाजसापेक्ष अभ्यास (भाषा, समाज व संस्कृती यांच्या सहसंबंधाचा विचार) 1.2 सामाजिक भाषाविज्ञान: आंतरविद्याशाखीय अभ्यासदृष्टी (समाजशास्त्र, मानववंशशास्त्र, संस्कृतीविज्ञान आणि सामाजिक भाषाविज्ञान) 1.3 सामाजिक भाषाविज्ञानाचे वेगळेपण (सपीर, वोर्फ, मॅलिनोव्हस्की यांचे विचार) 1.4 सामाजिक भाषाविज्ञान: मूलभूत संकल्पना (भाषिक सापेक्षतावाद, संदेशवहनक्षमता, भाषिक भांडार व लघुक्षेत्र, भाषासंपर्क, भाषानियोजन, भाषाशुद्धी, भाषानिषिद्धता, भाषाप्रदूषण, भाषामिश्रण, द्वैभाषिकता, बहुभाषिकता)		
2.	भाषा: सामाजिक व सांस्कृतिक स्तरभेद	01	15
	2.1 भाषा व आर्थिक वर्गव्यवस्था 2.2 भाषा व जातीव्यवस्था 2.3 भाषा व लिंगव्यवस्था (स्त्रियांची व पुरुषांची भाषा) 2.4 व्यावसायिकांची भाषा 2.5 सांकेतिक व गुप्त भाषा		

3.	भाषा आणि बोली	01	15
	3.1 प्रमाणभाषा व बोली: सहसंबंध 3.2 बोलीभूगोल, पिजिन व क्रिऑल भाषा संकल्पना 3.3 बोलीनिर्मितीची कारणे व विशेष 3.4 मराठीच्या प्रमुख बोलींचा परिचय: कोकणी, वऱ्हाडी, अहिराणी (सामाजिक भाषाविज्ञानाच्या अंगाने बोलींच्या विशेषांचा परिचय)		
4.	भाषा आणि लिपी	01	15
	4.1 भाषा आणि लिपी: परस्परसंबंध 4.2 भारतीय भाषांसाठी उपयोजिल्या जाणाऱ्या विविध लिपी 4.3 भारतात सर्वच भाषांसाठी एकाच लिपीची शक्याशक्यता, देवनागरी की रोमन ? वादग्रस्त प्रश्न 4.4 देवनागरी लिपी: स्वरूप, वैशिष्ट्ये व मर्यादा 4.5 देवनागरी लिपी सुधारण्याचे विविध प्रयत्न		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	04	60

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. सामाजिक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप व या अभ्यासशाखेची व्याप्ती ध्यानात येईल.
2. सामाजिक भाषाविज्ञानातील मूलभूत संकल्पना अवगत होतील.
3. सामाजिक-सांस्कृतिक दृष्ट्या निर्माण होणाऱ्या भाषिक भेदांचे स्वरूप येईल.
4. बोलीविज्ञान संकल्पनेचे आकलन होईल आणि मराठीच्या प्रमुख बोलींबाबत जाण निर्माण होईल.
5. भाषा व लिपी यांचे संबंध समजतील आणि देवनागरी लिपीची स्वरूपवैशिष्ट्ये समजतील.

• संदर्भग्रंथ-

1. समाजभाषाविज्ञान: प्रमुख संकल्पना – रमेश वरखेडे, शब्दालय, श्रीरामपूर.
2. सामाजिक भाषाविज्ञान – संपा. प्रभाकर जोशी, चारुता गोखले, निराली, पुणे.
3. सामाजिक भाषाविज्ञान – संपा. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन, पुणे.
4. सामाजिक भाषाविज्ञान – रमेश धोंगडे, दिलीपराज, पुणे.
5. समाजभाषाविज्ञान आणि मराठी कादंबरी – नंदकुमार मोरे, पद्मगंधा, पुणे.
6. समाजभाषाविज्ञान: कक्षा आणि अभ्यास – जयश्री पाटणकर, ससंदर्भ, नाशिक.
7. भाषाव्यवहार व भाषाशिक्षण – संपा. सुरेंद्र ग्रामोपाध्ये, कासेगाव एज्यु. सोसा., कासेगाव.

8. सामाजिक भाषाविज्ञान: एक नवे अभ्यासक्षेत्र (लेख) – मिलिंद मालशे, मराठी संशोधन पत्रिका, जाने. फेब्रु. मार्च १९७८, पृ. ८३-११७.
9. भाषा: इतिहास आणि भूगोल – ना. गो. काललेकर, मौज, मुंबई.
10. भाषा आणि संस्कृती – ना. गो. काललेकर, मौज, मुंबई.
11. बोलीविज्ञान – औदुंबर सरवदे, भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर.
12. समाजभाषाविज्ञान: बोलींचा अभ्यास – सुधाकर चौधरी, अथर्व, जळगाव.
13. बोलीभाषा संशोधनाच्या नव्या दिशा – संपा. म. सु. पगारे, आशुतोष पाटील, प्रशांत, जळगाव.
14. बोली: समाज, साहित्य आणि संस्कृती – कैलास सार्वेकर, प्रतिभास, परभणी.
15. वऱ्हाडी बोलीचा शब्दकोश खंड १, २, ३, ४ – राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई.
16. अहिराणी शब्दकोश – रमेश सूर्यवंशी, अभ्यासिका प्रकाशन, कन्नड.
17. अहिराणीच्या निमित्ताने – सुधीर देवरे, पद्मगंधा, पुणे.
18. अहिराणी बोली: भाषावैज्ञानिक अभ्यास – रमेश सूर्यवंशी, अभ्यासिका प्रकाशन, कन्नड.
19. खानदेशी वैखरी: अहिराणी (लेख) – फुला बागुल, भाषा आणि जीवन, नोव्हेंबर २०१२.
20. बागलानी, सुरती, नंदुरबारी अहिराणी (लेख) – फुला बागुल, भाषा आणि जीवन, दिवाळी २०१६.
21. पूर्व खानदेशच्या बोलींचा परस्परांवर प्रभाव: एक अभ्यास (लेख) – वासुदेव वले, भाषा आणि जीवन, उन्हाळा २००८.
22. लोकवैखरीचा संसार: सांकेतिक व व्यवसायनिष्ठ भाषा (लेख) – फुला बागुल, भाषा आणि जीवन, ऑक्टोबर २०१८.
23. सिंधुकालीन लिपी आणि भारतीय भाषांचा इतिहास – रवींद्र इंगळे चावरेकर, हस्ताक्षर प्रकाशन गृह, नांदेड.
24. देवनागरी लिपी (<https://vishwakosh.marathi.gov.in/19484/>)
25. देवनागरी लिपी (<https://www.loksatta.com/sampadkiya-news/devanagari-font-should-use-as-a-marathi-culture-38329/>)

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा

Choice Based Credit System

एम्. ए. मराठी

सत्र तिसरे व चौथे

(शैक्षणिक वर्ष 2022 - 2023 पासून लागू)

सत्र तिसरे

PG MAR 303

आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध
(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध या गद्य वाङ्मयप्रकारांची संकल्पना व त्यांचे स्वरूप जाणून घेणे.
2. चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध यांच्या लेखनाची साधने व घटक यांचा परिचय करून घेणे.
3. मराठीतील चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध लेखनाचा परामर्श घेणे.
4. चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध या गद्य वाङ्मयप्रकारांतील प्रातिनिधिक साहित्यकृतींचा अभ्यास करणे.

• घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	गद्य वाङ्मयप्रकार : चरित्र	01	15
	1.1 चरित्र: संकल्पना व स्वरूप 1.2 चरित्रलेखनाची साधने व घटक 1.3 मराठीतील चरित्रलेखनाचा परामर्श (स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर कालखंड) 1.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतींचा अभ्यास- • 'डॉ. रखमाबाई: एक आर्त' (मोहिनी वर्दे, पॉप्युलर, मुंबई)		
2.	गद्य वाङ्मयप्रकार : आत्मचरित्र	01	15
	2.1 आत्मचरित्र: संकल्पना व स्वरूप 2.2 आत्मचरित्रलेखनाची साधने व घटक 2.3 मराठीतील आत्मचरित्रलेखनाचा परामर्श • १९६० पूर्व कालखंडातील आत्मचरित्रांचा परामर्श		

	<ul style="list-style-type: none"> • १९६० नंतरच्या आत्मचरित्रांचा परामर्श (आत्मचरित्र व आत्मकथन: स्वरूपभेदाचा विशेष विचार) <p>2.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास-</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'रास' (सुमा करंदीकर, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई) 		
3.	गद्य वाङ्मयप्रकार : प्रवासवर्णन	01	15
	<p>3.1 प्रवासवर्णन: संकल्पना व स्वरूप</p> <p>3.2 प्रवासवर्णन लेखनाची साधने व घटक</p> <p>3.3 मराठीतील प्रमुख प्रवासवर्णनांचा परामर्श (स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर कालखंड)</p> <p>3.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास-</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'ते आठ दिवस' (अरुणा सबाने, हर्मिस प्रकाशन, पुणे) 		
4.	गद्य वाङ्मयप्रकार : ललित निबंध	01	15
	<p>4.1 ललित निबंध: संकल्पना व स्वरूप</p> <p>4.2 ललित निबंध लेखनाची साधने व घटक</p> <p>4.3 मराठीतील प्रमुख ललित निबंधकारांच्या ललित निबंध लेखनाचा परामर्श (स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर कालखंड)</p> <p>4.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास-</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'गाई घरा आल्या' (इंद्रजित भालेराव, प्रतिभास प्रकाशन, परभणी) 		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	04	60

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध या गद्य वाङ्मयप्रकारांची संकल्पना सुस्पष्ट होईल व त्यांचे स्वरूप समजेल.
2. चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध यांच्या लेखनाची साधने व घटक यांचा परिचय होईल.
3. मराठीतील चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध लेखनाची माहिती मिळेल.
4. चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध या गद्य वाङ्मयप्रकारांतील साहित्यकृतींच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ -

1. वाङ्मयप्रकारः संकल्पना व स्वरूप (विजय निंबाळकर गौरवग्रंथ) – संपा. आनंद वास्कर, अन्वय, पुणे.
2. मराठी चरित्रः रूप आणि इतिहास – जयंत वष्ट, पद्मगंधा, पुणे.
3. चरित्र आणि आत्मचरित्रः तंत्र आणि इतिहास – अ. म. जोशी, स्नेहवर्धन, पुणे.
4. चरित्र आणि आत्मचरित्रे – सदा कऱ्हाडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
5. अर्वाचीन मराठी साहित्य – संपा. वि. पां. नेने, बडोदे.
6. अर्वाचीन मराठी वाङ्मय (संक्षिप्त) – संपा. ग. रं. दण्डवते, आर्य सुधारक प्रेस.
7. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड १, २ – अ. ना. देशपांडे, व्हीनस, पुणे.
8. प्रदक्षिणा खंड १ व २ – संपा. अ. अं. कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
9. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड ३, ४, ५, ६, ७ – महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.
10. मराठी साहित्यः प्रेरणा आणि स्वरूप (१९५०-१९७५) – संपा. गो. मा. पवार, म. द. हातकणंगलेकर, पॉप्युलर, मुंबई.
11. मराठी साहित्याची रूपरेषा – वि. पां. दांडेकर, बडोदे.
12. चरित्र चिंतन – द. न. गोखले, मौज, मुंबई.
13. मराठी चरित्रः मूलतत्त्वे व समीक्षा – ग. का. रावते, समर्थ प्रकाशन.
14. रखमाबाई राऊत (<https://www.bbc.com/marathi/india-53866033>)
15. डॉ. रखमाबाई – एक दीपशिखा (<https://aisiakshare.com/index.php?q=node/2220>)
16. डॉ. रखमाबाईः भारतातील वैद्यकीय सेवेच्या पहिल्या मानकरी – अलका पावनगडकर (<https://www.thinkmaharashtra.com/node/3309>)
17. आत्मचरित्रमीमांसा – आनंद यादव, मेहता, पुणे.
18. मराठीतील आत्मचरित्रपर लेखन – उषा हस्तक, स्नेहवर्धन, पुणे.
19. निवडक मराठी आत्मकथा – संपा. राम शेवाळकर, साहित्य अकादमी, नवी दिल्ली.
20. चरित्र-आत्मचरित्र – जान्हवी संत, मोघे, कोल्हापूर.
21. गतकाळाची गाज – नीलिमा गुंडी, मौज, मुंबई.
22. प्रवासवर्णनः एक वाङ्मयप्रकार – वसंत सावंत, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.
23. साहित्याचे मानदंड – गंगाधर गाडगीळ, पॉप्युलर, मुंबई.
24. प्रस्तावना, मजल दरमजल, रा. भि. जोशी, मौज, मुंबई.
25. 'रास' - सुमा करंदीकर
https://nehajyotipradip.blogspot.com/2019/12/blog-post_31.html
<https://divyamarathi.bhaskar.com/news/MAG-janhavi-khandekar-about-sumatainchi-raas-5453555-NOR.html>
26. मुक्त गद्यः संकल्पना आणि उपयोजन – वि. शं. चौघुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
27. लघुनिबंध ते मुक्तगद्य – वि. शं. चौघुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
28. ललितगद्य – चंद्रकांत वर्तक, श. रा. राणे, य. च. म. मु. वि., नाशिक.
29. ललितगद्य विशेषांक, ललित, ऑगस्ट १९८८.

30. ललितगद्य विशेषांक, ललित, मार्च २०१३.
31. लोकरंग – संपा. चंद्रकुमार नलगे, गंगाधर पानतावणे, रिया, कोल्हापूर.
32. मराठीतील ललित गद्य: विचार आणि विस्तार – अक्षरयात्रा विशेषांक २०११-२०१२.
33. ललितगद्य ते मुक्त गद्य – रणधीर शिंदे, महाराष्ट्र टाईम्स, संवाद पुरवणी
(<https://maharashtratimes.com/editorial/samwad/-/articleshow/28060110.cms>)

सत्र चौथे

PG MAR 403

आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार – पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज (श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज या गद्य वाङ्मयप्रकारांची संकल्पना व त्यांचे स्वरूप जाणून घेणे.
2. पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज यांच्या लेखनामागील भूमिका व अशा लेखनाचे वाङ्मयीन विशेष समजून घेणे.
3. मराठीतील पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज लेखनाचा परामर्श घेणे.
4. पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज या गद्य वाङ्मयप्रकारांतील प्रातिनिधिक साहित्यकृतींचा अभ्यास करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	<p>गद्य वाङ्मयप्रकार : पत्रलेखन</p> <p>1.1 पत्रलेखन: संकल्पना व स्वरूप</p> <p>1.2 पत्रात्मक लेखनामागील भूमिका व अशा लेखनाचे वाङ्मयीन विशेष</p> <p>1.3 पत्रात्मक स्वरूपाच्या लेखनाचा परामर्श (वाङ्मयीन पत्रव्यवहार आणि गद्य साहित्यात पत्रलेखनाचा झालेला वापर)</p> <p>1.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतींचा अभ्यास-</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘पत्रास कारण की...’ (अरविंद जगताप, ग्रंथाली, मुंबई) या पुस्तकातील क्र. ३, ४, ७, ८, ९, १०, ३४, ३५, ३७, ४३ या पत्रलेखांचा अभ्यास 	01	15
2.	गद्य वाङ्मयप्रकार : रोजनिशी लेखन	01	15

	<p>2.1 रोजनिशी: संकल्पना व स्वरूप</p> <p>2.2 रोजनिशी लेखनामागील भूमिका व अशा लेखनाचे वाङ्मयीन विशेष</p> <p>2.3 रोजनिशी लेखनाचा परामर्श (रोजनिशी स्वरूपाचे लेखन व गद्य साहित्यात रोजनिशी लेखनाचा झालेला वापर)</p> <p>2.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास-</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांची रोजनिशी’ (संपा. गो. मा. पवार, मराठवाडा साहित्य परिषद, औरंगाबाद) या पुस्तकातील ‘इंग्लडची रोजनिशी’ या भागाचा अभ्यास. (https://virashinde.com या संकेतस्थळावर सॉफ्ट कॉपी उपलब्ध) 		
3.	<p>गद्य वाङ्मयप्रकार : सदर लेखन</p> <p>3.1 सदर लेखन: संकल्पना व स्वरूप</p> <p>3.2 सदर लेखनामागील भूमिका व अशा लेखनाचे वाङ्मयीन विशेष</p> <p>3.3 सदर लेखनाचा परामर्श (पुस्तकरूपाने प्रकाशित – पत्रकार, साहित्यिक, कलावंत, डॉक्टर, समाजसेवक यांचे सदर लेखन)</p> <p>3.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास-</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘सदरा बदलेली माणसं’ (मनोहर सोनवणे, समकालीन प्रकाशन, पुणे) 	01	15
4.	<p>गद्य वाङ्मयप्रकार : रिपोतार्ज लेखन</p> <p>4.1 रिपोतार्ज लेखन: संकल्पना व स्वरूप</p> <p>4.2 रिपोतार्ज लेखनामागील भूमिका व अशा लेखनाचे वाङ्मयीन विशेष</p> <p>4.3 रिपोतार्ज लेखनाचा परामर्श (अनिल अवचट, उत्तम कांबळे, जगन फडणीस आदींचे रिपोतार्ज लेखन)</p> <p>4.4 प्रातिनिधिक साहित्यकृतीचा अभ्यास-</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘कोरडी शेतं...ओले डोळे’- आत्महत्याग्रस्त शेतकरी विधवा...अंधारात असलेली एक सामाजिक समस्या (दीप्ती राऊत, य. दि. फडके प्रगत संशोधन केंद्र आणि रोहन प्रकाशन, पुणे) 	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		04	60

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज या गद्य वाङ्मयप्रकारांची संकल्पना सुस्पष्ट होईल व त्यांचे स्वरूप समजेल.
2. पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज यांच्या लेखनामागील भूमिका व अशा लेखनाचे वाङ्मयीन विशेष ध्यानात येतील.
3. मराठीतील पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज लेखनाची माहिती मिळेल.
4. पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोतार्ज या गद्य वाङ्मयप्रकारांतील साहित्यकृतींच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ-

1. मुक्त गद्य: संकल्पना आणि उपयोजन – वि. शं. चौघुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
2. लघुनिबंध ते मुक्तगद्य – वि. शं. चौघुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
3. ललितगद्य – चंद्रकांत वर्तक, श. रा. राणे, य. च. म. मु. वि., नाशिक.
4. ललितगद्य विशेषांक, ललित, ऑगस्ट १९८८.
5. ललितगद्य विशेषांक, ललित, मार्च २०१३.
6. कुसुमानिल – आ. रा. देशपांडे, कुसुमावती देशपांडे
7. विश्रब्ध शारदा – ह. वि. मोटे
8. जी. एं. ची निवडक पत्रे – संपा. म. द. हातकणंगलेकर, श्री. पु. भागवत
9. इंदु काळे सरला भोळे – वा. म. जोशी
10. सावित्री – पु. शि. रेगे
11. बाळूताई, धडा घे – मालतीबाई बेडेकर
12. ब बळीचा – राजन गवस
13. पत्रलेखन <https://vishwakosh.marathi.gov.in/20411/>
14. ‘...पत्रास कारण की’ (<https://www.esakal.com/saptarang/arvind-jagtap-write-letter-article-saptarang-172970>)
15. ‘...पत्रास कारण की’ (<https://www.saamana.com/letter-writing-in-chala-hawa-yevu-dya/>)
16. वाचणाऱ्याची रोजनिशी - सतीश काळसेकर, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
17. एका स्वागताध्यक्षाची डायरी – उत्तम कांबळे
18. अस्वस्थ दशकाची डायरी – अविनाश धर्माधिकारी
19. निवडक विठ्ठल रामजी शिंदे – संपा. गो. मा. पवार, साहित्य अकादमी, नवी दिल्ली.
20. महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे: जीवन व कार्य - गो. मा. पवार, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
21. महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांचे धर्मविषयक विचार – अशोक चौसाळकर, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
22. दैनंदिनी (डायरी), शैलजा करंदीकर, मराठी विश्वकोश (<https://vishwakosh.marathi.gov.in/18632/>)
23. ‘सदरा बदलेली माणसं’ (<https://akshaysharada.wordpress.com/%E0%A4%B8%E0%A4%82%E0%A4%B5%E0%A5%87%E0%A4%A6%E0%A4%A8%E0%A4%B6%E0%A5%80%E0%A4%B2->

[%E0%A4%AE%E0%A4%A8%E0%A4%BE%E0%A4%A8%E0%A5%87-
%E0%A4%9F%E0%A4%BF%E0%A4%AA%E0%A4%B2%E0%A5%87%E0%A4%B2%E0%
A4%BE/\)](#)

24. सदर लेखन

<https://maharashtratimes.com/editorial/samwad/articleshow/14184361.cms>
http://ir.unishivaji.ac.in:8080/jspui/bitstream/123456789/2999/3/03_Chapter%201.pdf

<https://thanedinman.com/writing-is-the-art-of-breaking-people-down-and-even-adding-a-little-bit/>

25. रिपोतार्ज- विकिपीडिया

(<https://hi.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%B0%E0%A4%BF%E0%A4%AA%E0%A5%8B%E0%A4%B0%E0%A5%8D%E0%A4%A4%E0%A4%BE%E0%A4%9C>)

26. फीचर रायटिंग, प्रसन्नकुमार अकलूजकर, श्रीविद्या, पुणे.

27. पत्रकारिता: स्वरूप आणि चिकित्सा – महावीर जोंधळे, सुविद्या, पुणे.

28. वृत्तपत्रकारिता – विकिपीडिया (<https://vishwakosh.marathi.gov.in/32929/>)

29. माध्यमांचा अन्वयार्थ – माध्यम, पत्रकारिता आणि अंतर्भूत – श्रीपाद भालचंद्र जोशी, अथर्व, जळगाव.

30. मुक्त पत्रकारितेविषयी सर्व काही – कविता राव, चारुशीला रामदुरई, अनुवाद: संजय विष्णु तांबट, साकेत, औरंगाबाद.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
एम्. ए. मराठी
सत्र तिसरे व चौथे
(शैक्षणिक वर्ष 2022 - 2023 पासून लागू)

सत्र तिसरे

ऐच्छिक अभ्यासपत्रिका

PG MAR 304 (A)

लोकसाहित्याची मूलतत्त्वे आणि खान्देशी लोकसाहित्य

(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. लोकसाहित्याची संकल्पना समजून घेऊन मूलतत्त्वे ध्यानात घेणे.
2. लोकसाहित्याच्या अभ्यासपद्धतींचा परिचय करून घेणे.
3. लोकसाहित्याच्या भारतीय अभ्यासकांचे कार्य जाणून घेणे व प्रमुख मराठी अभ्यासकांचे योगदान समजून घेणे.
4. खान्देशच्या इतिहासाची व सांस्कृतिक विशेषांची माहिती करून घेणे.
5. खान्देशातील लोकगीते, लोककथा, लोकनाट्य, म्हणी, उखाणे, वाक्प्रचार यांचा अभ्यास करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	लोकसाहित्य: संकल्पना व स्वरूप 1.1 लोकसाहित्याच्या व्याख्या – पाश्चात्य व भारतीय 1.2 लोकसाहित्याच्या उत्पत्तीविषयक विविध उपपत्ती 1.3 लोकसाहित्य आणि अन्य ज्ञानशाखा (मानववंशशास्त्र, समाजशास्त्र, मानसशास्त्र, भाषाशास्त्र, इतिहास, धर्मशास्त्र यांच्याशी लोकसाहित्याचे अनुबंध) 1.4 लोकसाहित्याचे स्वरूप: • शाब्द लोकसाहित्य (गीते, कथा, वाक्प्रचार, म्हणी) • लोककला (लोकनाट्य, लोकनृत्य, लोकवाद्य) • लोकरुढी (लोकभ्रम, लोकतत्त्व, लोकविधी)	01	15
2.	लोकसाहित्याचा अभ्यास	01	15

	<p>2.1 लोकसाहित्याच्या अभ्यासपद्धती:</p> <ul style="list-style-type: none"> • दैवतकथाशास्त्र, निसर्गरूपकवादी, भ्रांतकल्पनावादी, हेतुकथावादी, मिथकमीमांसा <p>2.2 लोकसाहित्याच्या अभ्यासाची भारतीय परंपरा:</p> <ul style="list-style-type: none"> • लोकसाहित्याच्या प्रमुख भारतीय अभ्यासकांच्या कार्याचा परिचय <p>2.3 लोकसाहित्याच्या मराठीतील अभ्यासकांच्या कार्याचा परिचय (दुर्गा भागवत, सरोजिनी बाबर, प्रभाकर मांडे, मधुकर वाकोडे, दा. गो. बोरसे)</p> <p>2.4 लोकसाहित्याच्या अभ्यासकांचे गुणविशेष, लोकसाहित्याच्या अभ्यासातील अडचणी व अभ्यासकाने पाळावयाची पथ्ये</p>		
3.	खान्देश: इतिहास व संस्कृती	01	15
	<p>3.1 खान्देश: प्राचीन ते आधुनिक कालखंडातील इतिहास (भौगोलिक, राजकीय व सांस्कृतिक विशेषांचा परामर्श)</p> <p>3.2 खान्देश: कृषिजीवन, पिके, जंगलक्षेत्र, नद्या, उद्योग-व्यवसाय</p> <p>3.3 खान्देश: संतपरंपरा, प्रमुख दैवते व तीर्थक्षेत्रे, जत्रा-यात्रा, प्रमुख सण-उत्सव</p>		
4.	खान्देश: लोकसाहित्य	01	15
	<p>4.1 खान्देशातील लोकगीते (स्त्रीगीते, दैवतगीते, विवाहगीते): स्वरूपविशेष</p> <p>4.2 खान्देशातील लोककथा (अहिराणी व आदिवासी): स्वरूपविशेष</p> <p>4.2 खान्देशातील लोककला (तमाशा, वही, गोंधळ, आदिवासी लोकनाट्य): स्वरूपविशेष</p> <p>4.4 खान्देशातील म्हणी, वाक्प्रचार व उखाणे: स्वरूपविशेष</p>		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	04	60

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. लोकसाहित्याची संकल्पना समजेल व मूलतत्त्वे ध्यानात येतील.
2. लोकसाहित्याच्या अभ्यासपद्धतीचा परिचय होईल.
3. लोकसाहित्याच्या भारतीय अभ्यासकांचे कार्य व प्रमुख मराठी अभ्यासकांचे योगदान यांबाबत माहिती प्राप्त होईल.
4. खान्देशच्या इतिहासाची व सांस्कृतिक विशेषांची माहिती मिळेल.

5. खान्देशातील लोकगीते, लोककथा, लोकनाट्य, म्हणी, उखाणे, वाक्प्रचार यांच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ-

1. लोकसाहित्याची रूपरेषा – दुर्गा भागवत
2. लोकसाहित्याचे स्वरूप – प्रभाकर मांडे, गोदावरी, औरंगाबाद.
3. लोकसाहित्याचे अंतःप्रवाह - प्रभाकर मांडे, गोदावरी, औरंगाबाद.
4. लोकरंगभूमी – प्रभाकर मांडे, गोदावरी, औरंगाबाद.
5. लोकसाहित्य: सिद्धांत आणि रचनाप्रकारबंध – गंगाधर मोरजे, पद्मगंधा, पुणे.
6. लोकसाहित्य: क्षेत्रीय अभ्यास – गंगाधर मोरजे, पद्मगंधा, पुणे.
7. लोकसाहित्याची मीमांसा – विश्वनाथ शिंदे, स्नेहवर्धन, पुणे.
8. साहित्य: लोक, ग्रामीण आणि दलित खंड १ – म. सु. पगारे, दिलीपराज, पुणे.
9. लोकसाहित्य: शोध आणि समीक्षा – रा. चिं. ढेरे, पद्मगंधा, पुणे.
10. लोकसाहित्य: संकल्पना व स्वरूप – शरद व्यवहारे, कैलाश, औरंगाबाद.
11. लोकसाहित्य: संकल्पना व स्वरूप – मोहन पाटील, मानसन्मान, पुणे.
12. लोकसंचित – तारा भवाळकर, राजहंस, पुणे.
13. लोकपरंपरा-लोकधाटी – संपा. परशुराम गिमेकर व इतर, स्वरूप, औरंगाबाद.
14. मराठी लोकसंस्कृतीचे उपासक – रा. चिं. ढेरे, ज्ञानराज, पुणे.
15. लोकसाहित्याचे प्रातिभ दर्शन –संपा. अरुणा ढेरे, वर्षा गजेन्द्रगडकर, पद्मगंधा, पुणे.
16. लोकसाहित्य: उद्गम आणि विकास – शरद व्यवहारे, विश्वभारती, नागपूर.
17. लोकसाहित्य: रंग आणि रूपरेखा - शरद व्यवहारे, विश्वभारती, नागपूर.
18. मराठी लोकगीते: स्वरूप-विशेष - शरद व्यवहारे, विश्वभारती, नागपूर.
19. स्त्री-गीतांची सामाजिक पार्श्वभूमी – विद्या व्यवहारे
20. लोकसाहित्य व लोकसंस्कृती – विद्या व्यवहारे, प्रतिमा, पुणे.
21. लोकसाहित्य व लोकसंस्कृती – संपा. रमेश वरखेडे
22. लोकसंस्कृती: स्वरूपविशेष – द. ता. भोसले, पद्मगंधा, पुणे.
23. मराठी लोकनाट्य तमाशा: कला आणि साहित्य – नामदेव व्हटकर, अजब, कोल्हापूर.
24. मौखिक वाङ्मयाची परंपरा: स्वरूप आणि भवितव्य – प्रभाकर मांडे, गोदावरी, औरंगाबाद.
25. लोकसाहित्य: लोकतत्त्व, इहतत्त्व – किसन पाटील, कस्तुरी, अमळनेर.
26. लोकधाटीच्या वहिवाटी - मधुकर वाकोडे, स्वरूप, औरंगाबाद.
27. गोंधळ: परंपरा, स्वरूप आणि आविष्कार – रामचंद्र देखणे, पद्मगंधा, पुणे.
28. खानदेशचा राजकीय व सांस्कृतिक इतिहास – टी. टी. महाजन, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
29. खानदेशचा सांस्कृतिक इतिहास खंड १ ते ५ – संपा. मु. ब. शहा, का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे.

30. खानदेशातील कृषक जीवन सचित्र कोश -रमेश सूर्यवंशी, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.
31. अहिराणी लोकसाहित्य दर्शन (सण आणि उत्सव) – कृष्णा पाटील, म. रा. सा. सं. मंडळ, मुंबई.
32. अहिराणी लोकसाहित्य दर्शन (नातीगोती) – कृष्णा पाटील, म. रा. सा. सं. मंडळ, मुंबई.
33. खानदेशी अहिराणी लोककथा – बी. एन्. पाटील, प्रशांत, जळगाव.
34. अहिराणी लोकगीतातील लोकतत्त्व, इहवाद आणि लोकभाषा – म. सु. पगारे, प्रशांत, जळगाव.
35. भिल्लांचे वाग्वैभव – संपा. विजया सोनार, गोदावरी, औरंगाबाद.
36. खानदेशातील लोकदेवता: कानबाई – पुष्पलत करनकाळ, गोदावरी, औरंगाबाद.
37. खानदेशातील अहिराणी स्त्रीगीते – उषा सावंत, प्रतिमा, पुणे.
38. वही वाङ्मयातील लोकजीवन – म. सु. पगारे, सागर, जळगाव.
39. अहिराणी म्हणीतील समाजभाषा – म. सु. पगारे
40. आदिवासी संस्कृती, भाषा आणि साहित्य – पुष्पा गावीत, प्रशांत, जळगाव.
41. पश्चिम खानदेशातील आदिवासी लोकसाहित्य - पुष्पा गावीत, प्रशांत, जळगाव.
42. खानदेश आणि विदर्भ: सीमा प्रदेशातील लोकसाहित्य – वासुदेव वले, अथर्व, जळगाव.
43. खानदेशातील वहीवाङ्मय – शालिनी नारखेडे, गोदावरी, औरंगाबाद.
44. खानदेशातील लोकदैवते व कुलाचार (लेख) – फुला बागुल, आमची श्रीवाणी, जानेवारी २०१६.
45. पावरा समाज व संस्कृती – डी. जी. पाटील, भाषा संशोधन केंद्र, बडोदा.
46. मावची बोली, समाज आणि संस्कृती – सुधीर कोटावदे, आशापुरी, साक्री.
47. अहिराणी लोकसंस्कृती – सुधीर देवरे, पद्मगंधा, पुणे.
48. अहिराणी लोकपरंपरा – सुधीर देवरे, ग्रंथाली, मुंबई.
49. अहिराणी गोत - सुधीर देवरे, पद्मगंधा, पुणे.
50. अहिराणी म्हणी: अनुभवाच्या खाणी – बाळासाहेब गुंजाळ, शब्दालय, श्रीरामपूर.
51. बागलाणी लोकगीते आणि लोकसंस्कृती – सुरेश पाटील, प्रज्ञा, नाशिक.
52. खानदेशातील लोककथा – यादव भिवसन पाटील, गोदावरी, औरंगाबाद.
53. अहिराणी लोकसाहित्याची वैशिष्ट्ये – दा. गो. बोरसे, गिरिजा साहित्य प्रका.न, नागपूर.
54. खानदेशातील ग्रामदैवते आणि लाकेगीते – सयाजी निंबाजी पगार, का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे.
55. कोकणांचे मौखिक वाङ्मय - विजया जडे-सोनार, गोदावरी, औरंगाबाद.
56. अहिराणी भाषा आणि संस्कृती – भा. रं. कुलकर्णी
57. आदिवासी पावरांच्या कथा – डी. जी. पाटील, गोदावरी, औरंगाबाद.
58. आदिवासी लोककथामीमांसा – मीनाक्षी सामंत, शब्दालय, श्रीरामपूर.

सत्र चौथे
ऐच्छिक अभ्यासपत्रिका
PG MAR 404 (A)
ख्रिस्ती आणि मुस्लिम मराठी साहित्य
(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्याचा उदय व निर्मिती यांमागील प्रेरणांचे आकलन करून घेणे.
2. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्याची वाटचाल जाणून घेणे.
3. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्यातील प्रधान जाणिवांची नोंद घेणे.
4. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्यातील प्रातिनिधिक साहित्यकृतींचा अभ्यास करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	ख्रिस्ती मराठी साहित्य: प्रेरणा, वाटचाल व स्वरूप 1.1 ख्रिस्ती मराठी साहित्य: उदय व निर्मिती यांमागील प्रेरणा (राजकीय, धार्मिक, सामाजिक-सांस्कृतिक प्रेरणा) 1.2 ख्रिस्ती मराठी साहित्य संमेलनांचा स्थूल परामर्श 1.3 ख्रिस्ती मराठी साहित्य: प्रधान जाणिवा व वाटचाल <ul style="list-style-type: none"> • मध्ययुगीन कालखंडातील ख्रिस्ती मराठी साहित्याचे स्वरूप (प्रमुख ग्रंथकारांच्या अनुषंगाने परामर्श) • एकोणिसाव्या शतकातील ख्रिस्ती मराठी साहित्याचे स्वरूप (प्रमुख ग्रंथकारांच्या अनुषंगाने परामर्श) • विसाव्या शतकाच्या पूर्वार्धातील ख्रिस्ती मराठी साहित्याचे स्वरूप (प्रमुख ग्रंथकारांच्या अनुषंगाने परामर्श) • विसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धातील ख्रिस्ती मराठी साहित्याचे स्वरूप (प्रमुख ग्रंथकारांच्या अनुषंगाने परामर्श)	01	15
2.	ख्रिस्ती मराठी साहित्य: प्रातिनिधिक साहित्यकृतींचा अभ्यास 2.1 'यमुनापर्यटन' (कादंबरी) – बाबा पदमनजी, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.	01	15

	2.2 'कन्फेशन' (कवितासंग्रह) – सायमन मार्टिन, सहयोग प्रकाशन, वसई. वितरक – मौज प्रकाशन गृह, मुंबई.		
3.	मुस्लिम मराठी साहित्य: प्रेरणा, वाटचाल व स्वरूप	01	15
	3.1 मुस्लिम मराठी साहित्य: उदय व निर्मिती यांमागील प्रेरणा (राजकीय, धार्मिक, सामाजिक-सांस्कृतिक प्रेरणा) 3.2 मुस्लिम समाजसुधारणा चळवळी व मुस्लिम मराठी साहित्य संमेलने यांचा स्थूल परामर्श 3.3 मुस्लिम मराठी साहित्य: प्रधान जाणिवा व वाटचाल • मध्ययुगीन कालखंडातील मुस्लिम मराठी साहित्याचे स्वरूप (प्रमुख ग्रंथकारांच्या अनुषंगाने परामर्श) • आधुनिक काळातील (स्वातंत्र्यपूर्व) मुस्लिम मराठी साहित्याचे स्वरूप (प्रमुख ग्रंथकारांच्या अनुषंगाने परामर्श) • विसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धातील मुस्लिम मराठी साहित्याचे स्वरूप (कथा, कविता व आत्मचरित्र या वाङ्मयप्रकारांच्या अनुषंगाने)		
4.	मुस्लिम मराठी साहित्य: प्रातिनिधिक साहित्यकृतींचा अभ्यास	01	15
	4.1 'इंधन' (कादंबरी) – हमीद दलवाई, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई. 4.2 'भोगले जे दुःख त्याला' (आत्मचरित्र) – आशा आपराद, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	04	60

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्याचा उदय व निर्मिती यांमागील प्रेरणांचे आकलन होईल.
2. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्याची वाटचाल समजेल.
3. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्यातील प्रधान जाणिवांची कल्पना येईल.
4. ख्रिस्ती व मुस्लिम मराठी साहित्यातील प्रातिनिधिक साहित्यकृतींच्या अभ्यासाची दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ-

1. वाङ्मयीन प्रवृत्ती: तत्त्वशोध – संपा. केशव मेश्राम व इतर
2. वाङ्मयीन दृष्टिकोन आणि चळवळी – संपा. सुमती लांडे, शब्दालय, श्रीरामपूर.
3. सामाजिक परिवर्तन आणि मराठी साहित्य – संपा. र. बा. मंचरकर, पद्मगंधा, पुणे.
4. आधुनिक मराठी साहित्य आणि सामाजिकता – संपा. मृणालिनी शहा, विद्यागौरी टिळक, पद्मगंधा, पुणे.
5. साठोत्तरी मराठी वाङ्मयातील प्रवाह – शरणकुमार लिंबाळे, दिलीपराज, पुणे.
6. साठोत्तरी साहित्यप्रवाह भाग १,२ – प्रल्हाद लुलेकर, सायन, पुणे.
7. स्वदेशी आणि विदेशी ख्रिस्ती लेखकांची मराठी ग्रंथसंपदा – अनिल दहिवाडकर https://www.aksharnama.com/client/article_detail/5406
8. महाराष्ट्रातील सांस्कृतिक परिवर्तन आणि ख्रिस्ती धर्मीय – गंगाधर मोरजे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
9. सामवेदी ख्रिस्ती समाज (सांस्कृतिक इतिहास) – फादर फ्रान्सिस कोरिया
10. फादर थॉमस स्टीफन्स, मराठी विश्वकोश (<https://marathivishwakosh.org/48222>)
11. ख्रिस्ती मराठी वाङ्मय – गंगाधर मोरजे, स्नेहल, पुणे.
12. गोमंतकातील ख्रिस्ती मराठी वाङ्मय: शोध आणि बोध – गंगाधर मोरजे, पद्मगंधा, पुणे.
13. ज्ञानवृक्षाची सावली – सिसिलिया कार्दालो, अक्षरमुद्रा प्रकाशन, नाशिक.
14. मध्ययुगीन साहित्याविषयी – सतीश बडवे, मीरा बुक्स अँड पब्लिकेशन्स, औरंगाबाद.
15. अरुणोदय – बाबा पदमनजी
16. मराठी ख्रिस्ती साहित्य https://mr.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%AE%E0%A4%B0%E0%A4%BE%E0%A4%A0%E0%A5%80_%E0%A4%96%E0%A5%8D%E0%A4%B0%E0%A4%BF%E0%A4%B8%E0%A5%8D%E0%A4%A4%E0%A5%80_%E0%A4%B8%E0%A4%BE%E0%A4%B9%E0%A4%BF%E0%A4%A4%E0%A5%8D%E0%A4%AF
17. धार आणि काठ – नरहर कुरुंदकर, देशमुख आणि कं., पुणे.
18. मराठी कादंबरीचे पहिले शतक – कुसुमावती देशपांडे, मुं. म. सा. सं., मुंबई.
19. शालोम: येशू ख्रिस्त आणि संबंधित मराठी कविता – संपा. नारायण लाळे, साहित्य अकादमी, नवी दिल्ली.
20. कानोसा: भारतीय मुस्लिम मनाचा – हमीद दलवाई, साधना, पुणे.
21. मुस्लिम मराठी साहित्य: स्वरूप आणि समीक्षा – नसीम एहतेशाम देशमुख, अध्यक्ष, महाराष्ट्र मुस्लिम मराठी साहित्य चळवळ, जळगाव.
22. मुस्लिम मराठी साहित्य: प्रेरणा आणि स्वरूप – फ. म. शहाजिंदे, फारुक तांबोळी, भूमी, लातूर.
23. मुस्लिम मराठी संतकवी – रा. चिं. ढेरे, पद्मगंधा, पुणे.
24. मुसलमानी संतांचे मराठी साहित्य – यू.पठाण .म . महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.

25. अजीज नदाफ यांचा लेख, मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड सातवा, भाग पहिला – संपा. रा. ग. जाधव, म. सा. प., परिषद, पुणे.
26. दस्तक (मुस्लिम मराठी कविता) – संपा. रफिक सूरज, दर्या, पुणे.
27. मुस्लिम मराठी साहित्य: प्रेरणा आणि स्वरूप - फ. म. शहाजिंदे, भूमी, लातूर.
28. मुस्लिम मराठी साहित्य: परंपरा, स्वरूप आणि लेखकसूची - फ. म. शहाजिंदे, भूमी, लातूर.
29. मुस्लिम कवींची मराठी कविता – किशोरकुमार कांबळे, कविता सागर प्रकाशन, जयसिंगपूर.
30. मुस्लिम मराठी कविता – उज्ज्वला तुपसुंदरे
31. मुस्लिम मराठी साहित्य – अक्रम पठाण, युगसाक्षी, नागपूर.
32. मुस्लिम आत्मचरित्रे: एक दृष्टिक्षेप – राजेखान शानेदिवाण, भूमी, लातूर.
33. स्पंदन भारतीय मुस्लिम मनाचं - राजेखान शानेदिवाण, अक्षर दालन, कोल्हापूर.
34. मंथन (फ. म. शहाजिंदे यांच्या कवितेची समीक्षा) – संपा. जी. के. ऐनापुरे, कलीम अजीम, भूमी, लातूर.
35. फकरुद्दिन बेन्नूर यांचा लेख, परिवर्तनाचा वाटसरु, १ ते १५ जुलै २००९, पृ. १३.
36. गतकाळाची गाज (स्त्री आत्मकथनांद्वारे सामाजिक संक्रमणाचे दर्शन) – नीलिमा गुंडी, मौज, मुंबई.
37. मराठी कथा: विसावे शतक – संपा. के. ज. पुरोहित, सुधा जोशी, मॅजेस्टिक, मुंबई.

किंवा

सत्र तिसरे

ऐच्छिक अभ्यासपत्रिका

PG MAR 304 (B)

मध्ययुगीन पद्यरचनांचा अभ्यास

(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. मध्ययुगीन कालखंडातील निवडक पद्यरचनांचे आकलन करून करणे.
2. महानुभाव पंथातील कवयित्री महदंबा यांच्या धवळे या पद्यरचनेचा अभ्यास करणे.
3. वारकरी पंथातील संत चोखामेळा यांच्या अभंगांचा अभ्यास करणे.
4. संत, शाहीर व पद्यरचनाकारांच्या गौळण रचनांचा अभ्यास करणे.
5. शाहीरांच्या पोवाडा रचनांचा अभ्यास करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	धवळे : महंदबा • महदंबेचे धवळे (समीक्षा व संहिता) – सुहासिनी इर्लेकर, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.	01	15
2.	अभंग : संत चोखामेळा • श्री संत चोखामेळा: चरित्र व अभंग – संपा. स. भा. कदम, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर. (सोयराबाई, बंका, कर्ममेळा, निर्मळाबाई यांचे अभंग वगळून)	01	15
3.	गौळण: संत, शाहीर व पदरचनाकार • मराठी गौळण – वसंत स. जोशी, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.	01	15
4.	पोवाडा : शाहीर • ऐतिहासिक पोवाडे किंवा मराठ्यांचा काव्यमय इतिहास (भाग पहिला) – यशवंत नरसिंह केळकर, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे. (पोवाडा क्र. १, २, ६, ९, १०, ११, १४, १९, २०, २१, ३८, ३९, ४६ यांचा अभ्यास)	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		04	60

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. मध्ययुगीन कालखंडातील निवडक पद्यरचनांचे आकलन होईल.
2. महानुभाव पंथातील कवयित्री महदंबा यांच्या धवळे या पद्यरचनेची स्वरूपवैशिष्ट्ये सुस्पष्ट होतील.
3. वारकरी पंथातील संत चोखामेळा यांच्या अभंगांची स्वरूपवैशिष्ट्ये सुस्पष्ट होतील.
4. संत, शाहीर व पदरचनाकारांच्या गौळण रचनांची स्वरूपवैशिष्ट्ये सुस्पष्ट होतील.
5. शाहीरांच्या पोवाडा रचनांची स्वरूपवैशिष्ट्ये सुस्पष्ट होतील.

• संदर्भग्रंथ-

1. मराठी साहित्य: इतिहास व संस्कृती – वसंत आबाजी डहाके, भटकळ फाँडेशन, मुंबई.
2. महाराष्ट्र सारस्वत खंड १,२ – वि. ल. भावे, पॉप्युलर, मुंबई.
3. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड १, २, ३ – संपा. रा. श्री. जोग, म. सा. प., मुंबई.
4. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड १ ते ४ – अ. ना. देशपांडे, कॉन्टिनेन्टल, मुंबई.

5. पदरचना व पदरचनाकार – रमेश तेंडुलकर, मराठी वाङ्मयकोश, खंड चौथा, समीक्षा संज्ञा, समन्वयक संपा. विजया राजाध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य साहित्य व संस्कृती मंडळ, मुंबई.
6. महानुभाव पंथ आणि त्यांचे वाङ्मय – शं. गो. तुळपुळे, व्हीनस, पुणे.
7. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप – ह. श्री. शेणोलीकर, डायमंड, पुणे.
8. पाच भक्तिसंप्रदाय – र. रा. गोसावी, मोघे, पुणे.
9. श्री संत चोखामेळा समग्र अभंगगाथा आणि चरित्र – अप्पासाहेब पुजारी, तेजस पब्लिकेशन, कोल्हापूर.
10. संत चोखामेळा: एक चिकित्सक अभ्यास (शोधप्रबंध) – वसंत घारगे
<https://shodhganga.inflibnet.ac.in/handle/10603/144594>
11. चोखोबाची कविता – सरिता हरिदास जांभुळे, सुगावा, पुणे.
12. संत चोखामेळा अभंगवाणी – संपा. मु. श्री कानडे, भालचंद्र खांडेकर, अनमोल, पुणे.
13. चोखामेळा: संत, कवी आणि माणूस – माधव पुटवाड, बीजग्रंथ, शेगाव.
14. गौळणी-विरहिणी- मराठी संतसाहित्यप्रकार
(<https://www.thinkmaharashtra.com/node/2419>)
15. मराठी साहित्यातील मधुराभक्ती – प्र. न. जोशी, व्हीनस, पुणे.
16. ऐतिहासिक पोवाडे किंवा मराठ्यांचा काव्यमय इतिहास – (पहिला भाग) यशवंत नरसिंह केळकर या पुस्तकाची सॉफ्ट कॉपी उपलब्ध -
([https://ia801606.us.archive.org/2/items/in.ernet.dli.2015.365247/2015.365247.Ai tihaasik-Povaade.pdf](https://ia801606.us.archive.org/2/items/in.ernet.dli.2015.365247/2015.365247.Ai%20tihaasik-Povaade.pdf))
17. शाहिरी कविता: एक चिकित्सा – प्रकाश देशपांडे केजकर, स्वरूप, औरंगाबाद.
18. मराठी कवितेचा उषःकाल किंवा मराठी शाहीर – श्री. म. वर्दे, मुंबई मराठी साहित्य संघ, मुंबई.
19. मराठी शाहीर आणि शाहिरी वाङ्मय – य. न. केळकर
20. मराठी शाहिरी कविता – संपा. मनोहर जाधव, पृथ्वीराज तौर, चिन्मय, औरंगाबाद.

सत्र चौथे

ऐच्छिक अभ्यासपत्रिका

PG MAR 404 (B)

संशोधनशास्त्र व शोधनिबंधलेखन लेखन

(श्रेयांक – चार)

• उद्दिष्टे -

1. साहित्यसंशोधनाची संकल्पना व त्याचे स्वरूप जाणून घेणे.
2. साहित्यसंशोधनाच्या पद्धती व अभ्यासक्षेत्रांची ओळख करून घेणे.
3. साहित्यसंशोधनाच्या प्रक्रियेचे आकलन करून घेणे.
4. शोधनिबंधलेखनाचे स्वरूप जाणून घेऊन त्याचे उपयोजन करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	<p>साहित्यसंशोधन: संकल्पना व स्वरूप</p> <p>1.1 साहित्यसंशोधन: स्वरूप, प्रेरणा, प्रयोजन व आवश्यकता 1.2 साहित्यसंशोधनाची पूर्वतयारी, संशोधकाचे अनिवार्य गुण 1.3 साहित्यसंशोधन प्रक्रियेतील विविध टप्पे 1.4 साहित्यसंशोधनाची साधने: संदर्भग्रंथ, नियतकालिके, वृत्तपत्रे, कोशवाङ्मय, सूचिङ्मय, हस्तलिखिते, शिलालेख, ताम्रपट, आदी</p>	01	15
2.	<p>साहित्यसंशोधन: पद्धती व अभ्यासक्षेत्रे</p> <p>2.1 संशोधन पद्धती: विगमन, निगमन, विमर्शक, क्षेत्रीय, सर्वेक्षणात्मक, तुलनात्मक, ऐतिहासिक, विश्लेषणात्मक आदी पद्धती 2.2 संशोधनाची अभ्यासक्षेत्रे: साहित्यकृतीनिष्ठ संशोधन, साहित्यप्रकारनिष्ठ संशोधन, लेखकाचा अभ्यास, कालखंडाचा अभ्यास, भाषिक संशोधन, संहिता संपादन व विश्लेषण, लोकसाहित्यविषयक संशोधन, तौलनिक साहित्याभ्यास, वाङ्मयेतिहासासंबंधी संशोधन</p>	01	15
3.	<p>साहित्यसंशोधन: प्रक्रिया</p> <p>3.1 संशोधन विषयाची निवड 3.2 संशोधनाचा आराखडा (विषयनिवडीमागील भूमिका, पूर्वसंशोधनाचा परामर्श, गृहितक, उद्दिष्टे, व्याप्ती, मर्यादा, संशोधन पद्धती, प्रकरणांची मांडणी) 3.3 संशोधन प्रबंधाचे लेखन: स्वरूप, मांडणी, लेखनतंत्र, भाषा, संदर्भाचे उपयोजन व संदर्भाची नोंद करण्याची पद्धत</p>	01	15
4.	<p>शोधनिबंधलेखन: स्वरूप व उपयोजन</p> <p>4.1 शोधनिबंध: स्वरूप, मांडणी, लेखनतंत्र, भाषा 4.2 शोधनिबंध: संदर्भाचे उपयोजन व संदर्भाची नोंद करण्याची पद्धत 4.1 संशोधनातील संगणकाचे उपयोजन व इंटरनेटवरील साधनांचे उपयोजन</p>	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		04	60

टीप-

- सदर अभ्यासपत्रिकेच्या चाळीस गुणांच्या अंतर्गत मूल्यमापनासाठी विद्यार्थ्यांनी विशिष्ट विषयांवरील दोन शोधनिबंधांचे लेखन करणे अनिवार्य आहे.

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. साहित्यसंशोधनाची संकल्पना समजेल व त्याचे स्वरूप सुस्पष्ट होईल.
2. साहित्यसंशोधनाच्या पद्धती व अभ्यासक्षेत्रांची ओळख होईल.
3. साहित्यसंशोधनाच्या प्रक्रियेचे आकलन होईल.
4. शोधनिबंधलेखनाचे स्वरूप ध्यानात येईल व त्याचे उपयोजन करण्याची दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ-

1. संशोधन पद्धती: प्रक्रिया व अंतरंग - दु. का. संत, पुणे विद्यार्थी गृह, पुणे.
2. शोधविज्ञान कोश - दु. का. संत, पुणे विद्यार्थी गृह, पुणे.
3. वाङ्मयीन विद्वत्ता - दु. का. संत, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
4. संशोधनाचे पद्धतिशास्त्र - रमेश नारायण वरखेडे, मंगला रमेश वरखेडे, ॐ ग्रामण्ये इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशनल एक्सलन्स, पुणे.
5. मराठी साहित्य संशोधन - संपा. अविनाश आवलगावकर, प्रतिमा, पुणे.
6. संशोधन: सिद्धांत आणि पद्धती - सदा कऱ्हाडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
7. मराठी साहित्य संशोधन-स्वरूप आणि दिशा - श. रा. राणे, का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे.
8. प्राचीन मराठी हस्तलिखिते: संशोधन आणि संपादन - श्री. रं. कुलकर्णी, का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे.
9. संशोधकाचा मित्र - ग. ह. खरे, भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.
10. भाषा व साहित्य संशोधन खंड १, २, ३ - संपा. वसंत जोशी व इतर, म. सा. प., पुणे.
11. शोधनिबंधाची लेखनपद्धती - स. गं. मालशे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
12. संशोधन: स्वरूप आणि पद्धती - संपा. सु. रा. चुनेकर व इतर, शिक्षण प्रसारक संस्था, संगमनेर.
13. सूचींची सूची - सु. रा. चुनेकर, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ व प्रतिमा, पुणे.
14. संहितासमीक्षा आणि पारिभाषिक संज्ञा - वसंत दावतर, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.
15. संशोधनाची क्षितिजे (डॉ. वि. भि. कोलते अमृतमहोत्सवी गौरवग्रंथ) - संपा. भा. ल. भोळे
16. कोश व सूची वाङ्मय: स्वरूप आणि साध्य - संपा. सरोजिनी वैद्य व इतर, राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई.

17. साहित्यसंशोधन : वाटा आणि वळणे –सुधाकर शेलार, अक्षरवाङ्मय, पुणे.
18. मराठी प्रबंध सूची – व. वि. कुलकर्णी, साहित्य प्रसार केंद्र, नागपूर.

Audit Courses Sem. III

Choose Any ONE

PG AC-301(A): Computer Skills

Course Objectives:

- To inculcate different daily useful computer skills among students.

Unit 1	Elements of Information Technology 1.1 Information Types: Text, Audio, Video, and Image, storage formats 1.2 Components: Operating System, Hardware and Software, firmware 1.3 Devices: Computer, Mobile Phones, Tablet, Touch Screen, Scanner, Printer, Projector, smart boards 1.4 Processor & Memory: Processor functions, speed, Memory types: RAM /ROM /HDD /DVD-ROM/Flash drives, memory measurement metrics	2 hrs
Unit 2	Office Automation-Text Processing 2.1 Views: Normal View, Web Layout View, Print Layout View, Outline View, ReadingLayout View 2.2 Working with Files: Create New Documents, Open Existing Documents, SaveDocuments to different formats, Rename Documents, Close Documents 2.3 Working with Text: Type and Insert Text, Highlight Text, Formatting Text, Delete Text, Spelling and Grammar, paragraphs, indentation, margins 2.4 Lists: Bulleted and Numbered Lists, 2.5 Tables: Insert Tables, Draw Tables, Nested Tables, Insert Rows and Columns, Moveand Resize Tables, Moving the order of the column and/or rows inside a table, TableProperties 2.6 Page Margins, Gutter Margins, Indentations, Columns, Graphics, Print Documents, 2.7 Paragraph Formatting, Paragraph Attributes, Non-printing characters 2.8 Types of document files: RTF, PDF, DOCX etc.	5 hrs
Unit 3	Office Automation-Worksheet Data Processing 3.1 Spreadsheet Basics: Adding and Renaming Worksheets, Modifying Worksheets, 3.2 Moving Through Cells, Adding Rows, Columns, and Cells, Resizing Rows and Columns, Selecting Cells, Moving and Copying Cells 3.3 Formulas and Functions: Formulas, Linking Worksheets, Basic Functions, AutoSum, Sorting and Filtering: Basic Sorts, Complex Sorts, Auto-fill, Deleting Rows, Columns, and Cells 3.4 Charting: Chart Types, drawing charts, Ranges, formatting charts	5 hrs
Unit 4	Office Automation- Presentation Techniques and slide shows 4.1 Create a new presentation, AutoContent Wizard, Design Template, Blank Presentation, Open an Existing Presentation, PowerPoint screen, Screen Layout 4.2 Working with slides: Insert a new slide, Notes, Slide layout, Apply a design template, Reorder Slides, Hide Slides, Hide Slide text, Add content, resize a placeholder or textbox, Move a placeholder or text box, Delete a placeholder or text box, Placeholder or Text box properties, Bulleted and numbered lists, Adding notes 4.3 Work with text: Add text and edit options, Format text, Copy text formatting, Replace fonts, Line spacing, Change case, Spelling check, Spelling options	6 hrs

	4.4 Working with tables: Adding a table, Entering text, Deleting a table, Changing rowwidth, Adding a row/column, Deleting a row/column, Combining cells ,Splitting a cell,Adding color to cells, To align text vertically in cells, To change table borders,Graphics, Add clip art, Add an image from a file, Save & Print, slide shows, slideanimation/transitions.	
Unit 5	Internet & Applications: 5.1 Computer Network Types: LAN, PAN, MAN, CAN, WAN, Defining and describing theInternet, Brief history, Browsing the Web, Hypertext and hyperlinks, browsers,Uniform resource locator 5.2 Internet Resources: Email, Parts of email, 5.3 Protecting the computer: Password protection, Viruses, Virus protection software,Updating the software, Scanning files, Net banking precautions. 5.4 Social Networking: Features, Social impact, emerging trends, issues, Social Networking sites: Facebook, Twitter, linkedin, orkut, online booking services 5.5 Online Resources: Wikipedia, Blog, Job portals, C.V. writing 5.6 e-learning: e-Books, e-Magazines, e-News papers, OCW(open course wares): Sakshat(NPTEL) portal, MIT courseware	4 hrs
Unit 6	Cloud Computing Basics 6.1 Introduction to cloud computing 6.2 Cloud computing models: SAS, AAS, PAS 6.3 Examples of SAS, AAS, PAS (DropBox, Google Drive, Google Docs, Office 365 Prezi, etc.)	3 hrs

Suggested readings:

1. TCI, "Introduction to Computers and Application Software", Publisher: Jones & BartlettLearning, 2010, ISBN: 1449609821, 9781449609825
2. Laura Story, Dawna Walls, "Microsoft Office 2010 Fundamentals", Publisher: CengageLearning, 2010, ISBN: 0538472464, 9780538472463
3. June Jamrich Parsons, Dan Oja, "Computer Concepts Illustrated series", Edition 5,Publisher Course Technology, 2005, ISBN 0619273550, 9780619273552
4. Cloud computing online resources

Course Outcomes:

On completion of this course, the student will be able to:

CO No.	CO
AC301A.1	Identify their lacunas about some computer skills and try to overcome the same.
AC301A.2	Practice the learned computer skills in real life and do their jobs more effectively.

PG AC-301(B): Cyber Security

Course Objectives:

- To make students aware of different daily useful cyber security skills/rules.

Unit 1	Networking Concepts Overview Basics of Communication Systems, Transmission Media, ISO/OSI and TCP/IP models, Network types: Local Area Networks, Wide Area Networks, Internetworking, Packet Formats, Wireless Networks: Wireless concepts, Advantages of Wireless, Wireless network architecture, Reasons to use wireless, Internet	3 hrs
Unit 2	Security Concepts Information Security Overview, Information Security Services, Types of Attacks, Goals for Security, E-commerce Security, Computer Forensics, Steganography. Importance of Physical Security, Biometric security & its types, Risk associated with improper physical access, Physical Security equipments. Passwords: Define passwords, Types of passwords, Passwords Storage – Windows & Linux.	7 hrs
Unit 3	Security Threats and vulnerabilities Overview of Security threats, Hacking Techniques, Password Cracking, Types of password attacks, Insecure Network connections, Wi-Fi attacks & countermeasures, Information Warfare and Surveillance. Cyber crime: e-mail related cyber crimes, Social network related cyber crimes, Desktop related cyber crimes, Social Engineering related cyber crimes, Network related cyber crimes, Cyber terrorism, Banking crimes	7 hrs
Unit 4	Cryptography Understanding cryptography, Goals of cryptography, Types of cryptography, Applications of Cryptography, Use of Hash function in cryptography, Digital signature in cryptography, Public Key infrastructure	5 hrs
Unit 5	System & Network Security System Security: Desktop Security, email security: PGP and SMIME, Web Security: web authentication, Security certificates, SSL and SET, Network Security: Overview of IDS, Intrusion Detection Systems and Intrusion Prevention Systems, Overview of Firewalls, Types of Firewalls, VPN Security, Security in Multimedia Networks, Fax Security.	3 hrs
Unit 6	OS Security OS Security Vulnerabilities updates and patches, OS integrity checks, Anti-virus software, Design of secure OS and OS hardening, configuring the OS for security, Trusted OS.	2 hrs
Unit 7	Security Laws and Standards Security laws genesis, International Scenario, Security Audit, IT Act 2000 and its amendments.	3 hrs
Suggested readings:		

1. Skills Factory, Certificate in Cyber Security, Text Book Special edition, Specially published for KBC NMU, Jalgaon
2. BPB Publication, “Fundamentals of Cyber Security”, Mayank Bhushan, Rajkumar Singh Rathore , Aatif Jamshed
3. CreateSpace Independent Publishing Platform, “Cyber Security Basics”, Don Franke, ISBN-13: 978-1522952190 ISBN-10: 1522952195
4. Online references

Course Outcomes:

On completion of this course, the student will be able to:

CO No.	CO
AC301B.1	Practice learned cyber security skills/rules in real life.
AC301B.2	Provide guidance about cyber security skills/rules to their friends, parents and relatives.

PG AC 301(C)
पारंपरिक व्याकरण
(श्रेयांक – दोन)

• उद्दिष्टे -

1. व्याकरणाची संकल्पना व आवश्यकता जाणून घेणे.
2. मराठी व्याकरणातील मूलभूत संकल्पना, त्यांचे प्रकार व स्वरूपविशेष समजून घेणे.
3. मराठी व्याकरणातील मूलभूत संकल्पनांच्या आकलनातून त्यांचे उपयोजन करण्यास शिकणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	व्याकरण: संकल्पना व स्वरूप	01	15
	1.1 व्याकरण: संकल्पना व आवश्यकता 1.2 मराठीची वर्णमाला 1.3 शब्दजाती: विकारी व अविकारी 1.4 विभक्ती विचार 1.5 प्रयोग विचार 1.6 लिंग व वचन विचार 1.7 काळ व समास		
2.	व्याकरण: उपयोजन	01	15
	2.1 गद्य उताऱ्यातून शब्दजातींचा (विकारी व अविकारी) शोध घेणे. (किमान पाच उताऱ्यांचा विचार) 2.2 गद्य उताऱ्यातील विभक्ती प्रत्यय व त्यांची विभक्ती यांचा शोध घेणे. (किमान पाच उताऱ्यांचा विचार) 2.3 प्रयोग ओळखून अन्य प्रयोगात रूपांतर करा. (किमान दहा वाक्यांचा विचार) 2.4 लिंग व वचन बदला. (प्रत्येकी किमान दहा शब्दांचा विचार) 2.5 काळ ओळखून अन्य काळात रूपांतर करा. (किमान दहा वाक्यांचा विचार) 2.6 समास ओळखा. (किमान दहा शब्दांचा विचार) (याशिवाय उपयोजनासाठी अन्य काही बाबींचा विचार महाविद्यालयाच्या स्तरावर करता येईल.)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02	30

- **साध्ये -**

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. व्याकरणाची संकल्पना व आवश्यकता यांचे भान प्राप्त होईल.
2. मराठी व्याकरणातील मूलभूत संकल्पना, त्यांचे प्रकार व स्वरूपविशेष आकलन होईल.
3. मराठी व्याकरणातील मूलभूत संकल्पनांच्या आकलनातून त्यांचे उपयोजन करण्याची दृष्टी प्राप्त होईल.

- **संदर्भग्रंथ-**

1. मराठीचे व्याकरण – लीला गोविलकर, शब्दालय, श्रीरामपूर.
2. सुगम मराठी व्याकरण व लेखन – मो. रा. वाळिंबे, नितीन, पुणे.
3. सुगम मराठी व्याकरण व लेखन – पद्मिनी बिनीवाले, नवनीत, मुंबई.
4. मराठी व्याकरण परिचय – राजशेखर हिरेमठ
5. सुलभ भाषाविज्ञान व मराठी व्याकरण - व्ही. एन्. पाटील
6. मराठी लेखन कोश – यास्मिन शेख, मनोविकास, पुणे.

PG AC 301(D)
ग्रंथव्यवहार: प्रकाशन व विक्री
(श्रेयांक – दोन)

• उद्दिष्टे -

1. ग्रंथप्रकाशनाच्या प्रक्रियेचे आकलन करून घेणे.
2. ग्रंथविक्री व वितरणाचा व्यवहार अवगत करून घेणे.
3. विविध उपक्रमांच्या माध्यमातून ग्रंथव्यवहाराच्या निरनिराळ्या अंगांबाबत दृष्टी प्राप्त करून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	ग्रंथव्यवहार: प्रकाशन व विक्री 1.1 ग्रंथप्रकाशनाची प्रक्रिया: मुद्रणप्रत, मुद्रितशोधन, मुखपृष्ठ, मांडणी, सजावट, मुद्रक, कागदनिवड, मुद्रणपद्धती, बांधणी 1.2 ग्रंथप्रकाशनाशी संबंधित बाबी: स्वामित्वहक्क, लेखक करार, ग्रंथनोंदणी, आवृत्ती, पुनर्मुद्रण 1.3 ग्रंथविक्री व वितरण: वितरक, वितरणव्यवस्था, विक्रेताप्रकार, ग्रंथालय, ऑनलाईन विक्री, उपलब्ध संकेतस्थळे, ई-बुक, जाहिराती, प्रोमो, प्रकाशन कार्यक्रम, ग्रंथपरीक्षणे 1.4 ग्रंथविक्री: प्रकाशकांच्या गृहपत्रांची भूमिका <ul style="list-style-type: none"> • 'ललित' (मॅजेस्टिक प्रकाशन), 'वाङ्मयवृत्त' (लोकवाङ्मय गृह), 'प्रिय रसिक' (पॉप्युलर प्रकाशन) यांच्या कार्याचा परिचय 	01	15
2.	ग्रंथव्यवहार: उपयोजन 2.1 प्रकाशनसंस्थेच्या कार्यालयास भेट देऊन ग्रंथप्रकाशनाचे काम कशाप्रकारे केले जाते याची माहिती घेणे आणि त्याबाबतचा ग्रंथप्रकाशक भेट अहवाल लिहून सादर करणे. 2.2 ग्रंथविक्रेत्याच्या दुकानास भेट देऊन ग्रंथ वितरण व विक्रीचे काम कशाप्रकारे केले जाते याची माहिती घेणे आणि त्याबाबतचा ग्रंथविक्रेता भेट अहवाल लिहून सादर करणे. 2.3 महाविद्यालयाचे ग्रंथालय वा सार्वजनिक ग्रंथालय अथवा वाचनालय याचे सर्वसाधारण स्वरूप व कामकाज, तेथील	01	15

	<p>ग्रंथ खरेदी व्यवस्था, वाचकांना ग्रंथ उपलब्ध करून देण्याची व्यवस्था यांची माहिती प्राप्त करून त्याबाबतचा अहवाल लिहून सादर करणे.</p> <p>2.4 एखादे विशिष्ट सूत्र घेऊन त्याबाबतच्या ग्रंथांचे प्रदर्शन महाविद्यालयात आयोजित करणे. (विद्यार्थ्यांचे गट करून हे करता येईल.)</p> <p>2.5 एखाद्या नवीन प्रकाशित पुस्तकाची जाहिरात टक्-श्राव्य पद्धतीने तयार करणे किंवा एखाद्या नवीन पुस्तकाची वैशिष्ट्ये लक्षात आणून देण्यासाठी प्रत्यक्ष वा दूरदृश्यप्रणालीद्वारा ग्रंथचर्चेच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करणे.</p> <p>(याशिवाय उपयोजनासाठी अन्य काही बाबींचा विचार महाविद्यालयाच्या स्तरावर करता येईल.)</p>		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02	30

• साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. ग्रंथप्रकाशनाच्या प्रक्रियेचे आकलन होईल.
2. ग्रंथविक्री व वितरणाचा व्यवहार अवगत होईल.
3. विविध उपक्रमांच्या माध्यमातून ग्रंथव्यवहाराच्या निरनिराळ्या अंगांबाबत दृष्टी प्राप्त होईल.

• संदर्भग्रंथ-

1. व्यावहारिक मराठी – ल. रा. नशिराबादकर, फडके, कोल्हापूर.
2. व्यावहारिक मराठी – संपा. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन, पुणे.
3. पॉप्युलर रीतिपुस्तक – रामदास भटकळ, मृदुला जोशी, पॉप्युलर, मुंबई.
4. हे लेखकाला माहित हवेच – अ. अं. कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
5. मराठी ग्रंथप्रकाशनाची २०० वर्षे – शरद गोगटे, राजहंस, पुणे.
6. बखर एका प्रकाशकाची – पं. अ. कुलकर्णी, मेनका, पुणे.
7. मराठी ग्रंथनिर्मितीची वाटचाल – शं. गो. तुळपुळे, महाराष्ट्र ग्रंथोत्तेजक संस्था, पुणे.
8. साहित्याची भूमी – श्री. पु. भागवत, ग्रंथाली, मुंबई.
9. मराठी प्रकाशनांचे स्वरूप, प्रेरणा आणि परंपरा – अ. ह. लिमये, प्रसाद, पुणे.
10. पॉप्युलरचे अंतरंग – संपा. किशोर आरास

Audit Courses Sem. IV Choose Any ONE		
PG AC-401(A): Human Rights		
	Course Objectives: • To make students aware about human rights and human values.	
Unit 1	Introduction to Human Rights 1.1 Concept of Human Rights 1.2 Nature and Scope of Human Rights 1.3 Fundamental Rights and Fundamental Duties 1.4 Interrelation of Rights and Duties	6 hrs.
Unit 2	Human Rights in India 2.1 Meaning and Significance of : 1) Right to Equality 2) Right to Freedom, 3) Right against Exploitation, 4) Right to Freedom of Religion, 5) Cultural and Educational Rights, and 6) Right to Constitutional Remedies. 2.2 Constitutional Provisions for Human Rights 2.3 Declaration of Human Rights 2.4: National Human Rights Commission	8 hrs.
Unit 3	Human Values 3.1: Meaning and Definitions of Values 3.2: Importance of values in the life of Individual 3.3: Types of Values 3.4: Programmes for conservation of Values	8 hrs.
Unit 4	Status of Social and Economically Disadvantaged people and their rights 4.1: Rights of women and children in the context of Social status 4.2: The Minorities and Human Rights 4.3: Status of SC/ST and other Indigenous People in the Indian Scenario 4.4: Human rights of economically disadvantaged Society	8 hrs.
Suggested readings: 1. Human rights education – YCMOU, Nasik 2. Value education – SCERT, Pune 3. Human rights reference handbook – Lucille whare		

Course Outcomes:

On completion of this course, the student will be able to:

CO No.	CO
AC401A.1	Practice the learned issues under human rights and human values in real life.
AC401A.2	Provide social justices to people around them and provide guidance about human rights to their friends, parents and relatives.

PG AC-401(B): Current Affairs			
	Course Objectives:		
	<ul style="list-style-type: none"> To make students updated about current affairs of India and world. 		
	Title	Content	Hours
Unit 1	Politics & Economy	<ul style="list-style-type: none"> National & International Political Activity, Organization. Economy & Business, Corporate world 	08
Unit 2	Awards and recognitions	<ul style="list-style-type: none"> National & International Awards and recognitions Books and authors 	07
Unit 3	Science & Technology	<ul style="list-style-type: none"> Software, Automobile, Space Research New inventions and discoveries 	07
Unit 4	Environment & Sports	<ul style="list-style-type: none"> Summit & conference, Ecology & Climate, Organization. National & International Games, Olympics, commonwealth etc. 	08

Suggested readings (Use recent years' data and current literature):

1. India 2019, by Publications Division Government of India
2. Manorama Year Book by Philip Mathew,
3. India 2019, Rajiv Maharshi
4. Quick General Knowledge 2018 with Current Affairs Update, Disha Experts
5. General Knowledge 2018: Latest Who's Who & Current Affairs by RPH Editorial Board.

Course Outcomes:

On completion of this course, the student will be able to:

CO No.	CO
AC401B.1	Identify important issues currently/ recently happening in India or world.
AC401B.2	Summarize current affairs regularly.

PG AC 401 (C)
पथनाट्य: लेखन व सादरीकरण
(श्रेयांक – दोन)

• उद्दिष्टे -

1. पथनाट्याची संकल्पना समजून घेऊन त्याचे स्वरूप जाणून घेणे.
2. पथनाट्य लेखनाचे व सादरीकरणाचे तंत्र अवगत करणे.
3. पथनाट्य लेखन व सादरीकरण करून सदर कौशल्य आत्मसात करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	पथनाट्य: संकल्पना व स्वरूप	01	15
	1.1 पथनाट्याची संकल्पना 1.2 पथनाट्याच्या निर्मितीमागील भूमिका (समाजप्रबोधन, विविध चळवळींशी असलेले नाते) 1.3 पथनाट्याचा भारतातील इतिहास 1.4 पथनाट्याचे लेखन: रचनाघटक, लेखनतंत्र व भाषा 1.5 पथनाट्याचे सादरीकरण: स्वरूप, तंत्र, साधने व कौशल्य		
2.	पथनाट्य: उपयोजन	01	15
	2.1 कोणत्याही एखाद्या विषयावर पथनाट्य लेखन करणे. (विद्यार्थ्यांचे गट करून हे करता येईल.) 2.2 कोणत्याही एका पथनाट्याचे सादरीकरण करणे. (विद्यार्थ्यांचे गट करून हे करता येईल.) 2.3 पथनाट्य लेखन वा सादरीकरण करणाऱ्या व्यक्ती, गट वा संस्था यांची भेट घेऊन त्यांची मुलाखत घेणे व ती लिहून सादर करणे. (याशिवाय उपयोजनासाठी अन्य काही बाबींचा विचार महाविद्यालयाच्या स्तरावर करता येईल.)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02	30

- साध्ये -

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. पथनाट्याची संकल्पना समजेल व त्याचे स्वरूप ध्यानात येईल.
2. पथनाट्य लेखनाचे व सादरीकरणाचे तंत्र अवगत होईल.
3. पथनाट्य लेखन व सादरीकरण केल्याने सदर कौशल्य आत्मसात होईल.

- संदर्भग्रंथ-

1. नाट्य, लोकनाट्य ते पथनाट्य – संजय भागवत, अक्षर मानव, पुणे.
2. 'अहो काका, अहो मामा...जरा ऐका'
<https://maharashtratimes.com/editorial/ravivar-mata/-/articleshow/16986198.cms>
3. युवक म्हणतात, अवेअरनेससाठी पथनाट्य 'कूल' ऑप्शन
<https://divyamarathi.bhaskar.com/news/MAH-MAR-AUR-youth-street-play-2751765.html>
4. पथनाट्य – वर्षा देशपांडे, लेक लाडकी अभियान, सातारा.
5. पथनाट्य: सामाजिक प्रबोधनाचे साधनरूप (लेख) – राजशेखर शिंदे, Review of Research, एप्रिल २०१८.
6. सातासमुद्रा पलीकडे (पथनाट्य संग्रह) – प्रभाकर दुपारे
7. हुंडा नको ग बाई – ज्योती म्हापसेकर

PG AC 401 (D)
भाषा: सर्जनशील उपयोजन
(श्रेयांक – दोन)

• उद्दिष्टे -

1. भाषिक सर्जनशीलतेचे स्वरूप समजून घेणे.
2. शब्दनिष्ठ, विचारनिष्ठ, वाङ्मयीन सर्जनशीलता यांचा परिचय करून घेणे.
3. भाषिक सर्जनशीलतेचे उपयोजन करून लेखनकौशल्य आत्मसात करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	भाषिक सर्जनशीलता: संकल्पना व स्वरूप 1.1 भाषिक सर्जनशीलतेचे स्वरूप 1.2 शब्दनिष्ठ सर्जनशीलता: समानार्थी शब्द, अनेकार्थी शब्द, विरुद्धार्थी शब्द, शब्दसमूहासाठी एक शब्द, अभ्यस्त शब्द, शब्दकोडी 1.3 विचारनिष्ठ सर्जनशीलता: व्याख्या करणे, सूत्र करणे, निष्कर्ष काढणे, तात्त्विक मांडणी करणे 1.4 वाङ्मयीन सर्जनशीलता: मुद्यावरून गोष्ट, कल्पनाविस्तार, व्यक्तिचित्र, प्रवासवर्णन, अनुभवकथन, भाषेचा आलंकारिक वापर (अतिशयोक्ती, यमक, अनुप्रास यांचा वापर)	01	15
2.	भाषा: सर्जनशील उपयोजन 2.1 मुद्यांवरून गोष्ट लिहा. 2.2 एखादी कल्पना समोर ठेवून तिचा विस्तार करा. 2.3 व्यक्तिचित्र लिहा. 2.4 प्रवासवर्णनपर लेख लिहा. 2.5 एखाद्या अनुभवाचे कथन करा. (याशिवाय उपयोजनासाठी अन्य काही बाबींचा विचार महाविद्यालयाच्या स्तरावर करता येईल.)	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02	30

- **साध्ये -**

या अभ्यासपत्रिकेचे अध्ययन केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना पुढील बाबी प्राप्त होतील.

1. भाषिक सर्जनशीलतेचे स्वरूप समजेल.
2. शब्दनिष्ठ, विचारनिष्ठ, वाङ्मयीन सर्जनशीलता यांचा परिचय होईल.
3. भाषिक सर्जनशीलतेचे उपयोजन केल्याने लेखनकौशल्य आत्मसात होईल.

- **संदर्भग्रंथ-**

1. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया – आनंद यादव, मेहता, पुणे.
2. सर्जनशीलता आणि लिहिता लेखक – विलास सारंग, मौज, मुंबई.
3. सृजनात्मक लेखन – आनंद पाटील, पद्मगंधा, पुणे.
4. प्रतिभा आणि सर्जनशीलता – सुधाकर देशमुख, पद्मगंधा, पुणे.
5. सर्जनशीलता – म. बा. कुंडले, नूतन, पुणे.
6. भाषासंवाद – अनिल गवळी, नंदकुमार मोरे, सायन, पुणे.
7. साहित्याची भाषा – भालचंद्र नेमाडे, साकेत, औरंगाबाद.
8. ललितलेखन व शैली – वा. के. लेले. साहित्यप्रसार केंद्र, नागपूर.
9. सर्जनप्रेरणा आणि कवित्वशोध – म. सु. पाटील, मौज, मुंबई.
10. साहित्य, भाषा आणि समाज – मिलिंद बोकील, मौज, मुंबई.

अंतर्गत व विद्यापीठ परीक्षेबाबत -

- **Core & Skill based / Elective** अशा चारही सत्रांतील प्रत्येक अभ्यासपत्रिकेसाठी चाळीस गुणांचे अंतर्गत मूल्यमापन केले जाईल. त्यासाठी वीस गुणांच्या दोन चाचण्या घेण्यात याव्यात.
- प्रत्येक सत्रातील **Audit Course** अभ्यासपत्रिकेचे मूल्यमापन अंतर्गत स्वरूपाचे आणि शंभर गुणांचे असेल. **Audit Course** अभ्यासपत्रिकेच्या अभ्यासक्रमानुसार प्रात्यक्षिक / उपयोजनात्मक (प्रत्यक्ष कृती, उपक्रम किंवा उपयोजनात्मक स्वरूपाचे प्रश्न असलेली लेखी परीक्षा) अशी शंभर गुणांची परीक्षा महाविद्यालयाच्या स्तरावर घ्यावयाची आहे. सदर परीक्षेचे स्वरूप महाविद्यालयाच्या स्तरावर संबंधित विषयशिक्षकांनी ठरवायचे आहे. मात्र ते प्रात्यक्षिक / उपयोजनात्मक स्वरूपाचे असणे अनिवार्य आहे.
- **Core & Skill based / Elective** अशा चारही सत्रांतील प्रत्येक अभ्यासपत्रिकेसाठी साठ गुणांची विद्यापीठ परीक्षा घेतली जाईल. त्यासाठी प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप खालीलप्रमाणे असेल.

विद्यापीठ परीक्षेसाठी प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप (एकूण गुण साठ)		
प्रश्न क्रमांक	प्रश्नाचे स्वरूप	गुण
पहिला	खालील प्रश्नांच्या उत्तराचे योग्य पर्याय निवडा. (सोळापैकी बारा)	बारा
दुसरा	खालीलपैकी एका प्रश्नाचे दीर्घोत्तरी उत्तर लिहा. (दोनपैकी एक)	बारा
तिसरा	खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (चारपैकी दोन)	बारा
चौथा	खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (पाचपैकी तीन)	बारा
पाचवा	खालीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा लिहा. (चारपैकी दोन)	बारा

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

एम्. ए. मराठी
सत्र तिसरे व चौथे

2018-2019	CBCS 2022-2023
MAR 231 स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील साहित्यप्रवाह MAR 241 स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील साहित्यप्रवाह	PG MAR 301 चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड) PG MAR 401 चळवळी आणि मराठी साहित्य (साठोत्तरी कालखंड)
MAR 232 वर्णनात्मक भाषाविज्ञान MAR 242 समाजभाषाविज्ञान	PG MAR 302 वर्णनात्मक भाषाविज्ञान PG MAR 402 सामाजिक भाषाविज्ञान
MAR 233 मध्ययुगीन पद्य रचनाप्रकारांचा अभ्यास (अभंग आणि भारुड) MAR 243 मध्ययुगीन पद्य रचनाप्रकारांचा अभ्यास (आख्यान काव्य आणि लावणी)	PG MAR 303 आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार: चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, ललित निबंध PG MAR 403 आधुनिक गद्य वाङ्मयप्रकार: पत्र, रोजनिशी, सदर, रिपोर्ताज
MAR 234 A लोकसाहित्य MAR 244 A खानदेशी लोकसाहित्य	PG MAR 304 A लोकसाहित्याची मूलतत्त्वे आणि खानदेशी लोकसाहित्य PG MAR 404 A मध्ययुगीन पद्यरचनांचा अभ्यास
MAR 234 B मराठी: व्यवसायाभिमुख लेखनकौशल्ये MAR 244 B मराठी: व्यवसायाभिमुख लेखनकौशल्ये	PG MAR 304 B ख्रिस्ती आणि मुस्लिम मराठी साहित्य PG MAR 404 B संशोधनशास्त्र व शोधनिबंध लेखन
	सत्र तिसरे Any ONE from- PG AC 301 (A) Computer Skills / PG AC 301 (B) Cyber Security / PG AC 301 (C) पारंपरिक व्याकरण / PG AC 301 (D) ग्रंथव्यवहारप्रकाशन व : विक्री
	सत्र चौथे Any ONE from- PG AC 401 (A) Human Rights / PG AC 401 (B) Current Affairs / PG AC 401 (C) पथनाट्य: लेखन व सादरीकरण / PG AC 401 (D) भाषा: सर्जनशील उपयोजन